

©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din România (www.csm1909.ro) și R.A. „Monitorul Oficial” (www.monitoruloficial.ro). Permișiunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.

©The document was made available with the support of the Superior Council of Magistracy of Romania (www.csm1909.ro) and R.A. „Monitorul Oficial” (www.monitoruloficial.ro). Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court’s database HUDOC.

Emitent: CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI
Publicată în : MONITORUL OFICIAL nr. 317 din 10 aprilie 2006

HOTĂRÂREA

nr. 2 din 12 iulie 2005, definitivă la 30 noiembrie 2005, în Cauza Moldovan și alții împotriva României
(cererile nr. 41.138/98 și 64.320/01)

[Reclamanți: Iulius Moldovan, Melenuța Moldovan, Maria Moldovan, Otilia Rostaș, Petru (Gruia) Lăcătuș, Maria Floarea Zoltan și Petru (Dîgăla) Lăcătuș]

În Cauza Moldovan și alții împotriva României [reclamanți: Iulius Moldovan, Melenuța Moldovan, Maria Moldovan, Otilia Rostaș, Petru (Gruia) Lăcătuș, Maria Floarea Zoltan și Petru (Dîgăla) Lăcătuș],

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a II-a), reunită în cadrul unei camere formate din: domnii J.-P. Costa, președinte, L. Loucaides, C. Bîrsan, K. Jungwiert, V. Butkevych, W. Thomassen, A. Mularoni, judecători, și doamna S. Dolle, grefier de secție,

după ce au deliberat în Camera de consiliu, la data de 3 iunie 2003 și 16 iunie 2005, pronunța hotărârea următoare, adoptată la aceasta ultima dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află doua cereri (nr. 41.138/98 și nr. 64.320/01) împotriva României, adresate Comisiei Europene a Drepturilor Omului (*Comisia*) în temeiul fostului art. 25 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (*Convenția*) la data de 14 aprilie 1997 și Curții Europene a Drepturilor Omului (*Curtea*) la data de 9 mai 2000. Reclamanții sunt 25 de cetățeni români de origine romă, dintre care 18 au încheiat o convenție de soluționare amiabilă cu guvernul statului pârât, care face obiectul unei hotărâri separate (Hotărârea nr. 1). Ceilalți 7 reclamanți, parte în prezenta hotărâre (Hotărârea nr. 2), sunt: primul reclamant, Iulius Moldovan, s-a născut în 1959; al doilea reclamant, Melenuța Moldovan, s-a născut în 1963; al treilea reclamant, Maria Moldovan, s-a născut în 1940; referitor la cel de-al patrulea și la cel de-al cincilea reclamant, Otilia Rostaș și Petru (Gruia) Lăcătuș (ultimul, domiciliat în satul Hădăreni nr. 114, comuna Chețani, județul Mureș), nu se cunoaște data nașterii; cel de-al șaselea reclamant, Maria Floarea Zoltan, s-a născut în 1964, iar cel de-al șaptelea reclamant, Petru (Dîgăla) Lăcătuș, (domiciliat în satul Hădăreni nr. 148, comuna Chețani, județul Mureș), s-a născut în 1962.

2. Reclamanții din ambele cereri, cu excepția primului reclamant, domnul Iulius Moldovan, au fost reprezentați în fața Curții de Centru European pentru Drepturile Romilor (ERRC), o organizație cu sediul la Budapesta, unii dintre ei fiind inițial reprezentați de primul reclamant. Guvernul român (*Guvernul*) a fost reprezentat de agentul sau, doamna R. Rizoiu, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

3. Reclamanții au invocat în special faptul că distrugerea bunurilor lor în timpul unei revolte care a avut loc în data de 20 septembrie 1993 și consecințele care au decurs din aceasta au reprezentat o încălcare de către statul pârât a obligațiilor ce-i revin în temeiul art. 3, 6, 8 și 14 din Convenție, care garantează, între altele, dreptul de a nu fi supus tratamentelor inumane sau degradante, accesul la instanța în vederea stabilirii corecte a drepturilor și libertăților civile, dreptul la respectarea vieții private și de familie, precum și a domiciliului și dreptul de a nu fi discriminat în exercitarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție.

4. Cererea nr. 41.138/98 a fost înaintată Curții la 1 noiembrie 1998, când Protocolul nr. 11 la Convenție a intrat în vigoare (art. 5 alin. 2 din Protocolul nr. 11).

5. Cererile au fost atribuite Secției a II-a a Curții [art. 52 alin. 1 din Regulamentul Curții (*Regulament*)]. În cadrul acestei secții, cauza a fost examinată de o cameră (art. 27 alin. 1 din Convenție) constituită în conformitate cu art. 26 alin. 1 din Regulament.

6. La data de 13 martie 2001, Camera a decis reunirea celor două cereri (art. 42 alin. 1 din Regulament).

7. La 1 noiembrie 2001, Curtea a schimbat componența secțiilor (art. 25 alin. 1 din Regulament). Prezenta cauză a fost atribuită noii Secției a II-a (art. 52 alin. 1 din Regulament).

8. Printr-o decizie din 3 iunie 2003 Curtea a declarat cererile parțial admisibile.

9. Camera a decis, după consultarea părților, că nu este necesară o audiere privind fondul cauzei (art. 59 alin. 3 din Regulament), fiecare parte răspunzând în scris observațiilor celeilalte.

10. La 4 și 19 martie 2004, în urma unui schimb de corespondență, grefierul a propus părților să încerce să ajungă la o soluționare amiabilă în sensul art. 38 alin. 1 lit. b) din Convenție. La 19 aprilie și 18 mai 2004, 18 dintre reclamanți și Guvernul au depus declarații formale prin care au acceptat soluționarea amiabilă a cauzei.

11. La 19 aprilie 2004, reclamanții din prezenta cerere au informat Curtea că nu doresc soluționarea amiabilă a prezentei cauze.

12. La 1 noiembrie 2004, Curtea a modificat componența secțiilor (art. 25 alin. 1 din Regulament), însă prezenta cauză a fost reținută de fosta Secție a II-a.

13. La 16 iunie 2005, Curtea a pronunțat Hotărârea nr. 1, radiind cauza de pe rol în ceea ce privește înțelegerea intervenită între cei 18 reclamanți și Guvern. Prin aceeași decizie, Curtea a hotărât să amâne soluționarea cererilor prezenților reclamanți în vederea unei examinări separate a fondului cauzei.

14. Prezenta hotărâre (Hotărârea nr. 2) privește fondul plângerilor acestora, deduse judecății.

ÎN FAPT

I. Circumstanțele cauzei

15. Reclamanții sunt toți cetățeni români de origine romă. Cu toții au locuit în satul Hădăreni, comuna Chețani, județul Mureș, ocupându-se cu agricultura. După producerea evenimentelor ce urmează a fi prezentate, o parte dintre ei și-a reluat traiul în satul Hădăreni, iar alții, neavând locuința, trăiesc în diferite părți ale țării. Domnul Iulius Moldovan locuiește în prezent în Spania, iar doamna Maria Floarea Zoltan locuiește în Marea Britanie.

16. Situația de fapt, astfel cum a fost expusă de părți, poate fi rezumată după cum urmează:

A. Incidentul din 20 septembrie 1993

17. În seara zilei de 20 septembrie 1993 s-a iscat o ceartă în barul situat în centrul satului Hădăreni, comuna Chețani, județul Mureș. Frații Rapa Lupian Lăcătuș și Aurel Pardalian Lăcătuș și Mircea Zoltan, de etnie romă, au început să discute în contradictoriu cu numitul Chețan Gligor, de etnie română. Agresiunea verbală a degenerat într-una fizică și a culminat cu moartea lui Chețan Crăciun, care venise în ajutorul tatălui său. Ulterior, cei 3 cetățeni de etnie romă au părăsit locul faptei și s-au refugiat într-o casă din apropiere.

18. Curând, vestea privind incidentul s-a răspândit în localitate și mulți săteni au aflat despre decesul lui Chețan Crăciun. Furioși, aceștia s-au adunat și au hotărât să-i găsească pe cetățenii de etnie romă. O mulțime furioasă s-a adunat în fața casei în care se ascuseseră cetățenii de etnie romă și i-a somat să părăsească imobilul. În mulțime se aflau membri ai poliției din Hădăreni, inclusiv comandantul postului local de poliție, Ioan Moga, precum și sergentul Alexandru Șuşcă, care aflaseră despre incident. Văzând ca frații refuză să iasă din casă, mulțimea a incendiat casa. Cei doi frați au încercat să fugă din casa în flăcări, dar mulțimea i-a prins și lovit cu araci și bâte. Cei doi frați au murit în seara aceleiași zile. Mircea Zoltan a rămas în clădire și a murit în incendiu. Se pare ca lucrătorii de poliție prezenți nu au acționat în nici un fel pentru a opri atacurile. Reclamanții au susținut chiar că poliștii au încurajat mulțimea să distrugă toate bunurile romilor din sat.

19. Ulterior, în cursul aceleiași seri, sătenii au decis să-și verse mânia asupra tuturor romilor din sat, incendiind casele, grajdurile și autoturismele acestora. Până a doua zi, 13 case ale romilor au fost distruse. Reclamanții au formulat următoarele acuzații:

1. Iulius Moldovan

20. Reclamantul susține ca cei trei cetățeni români de etnie romă au fost uciși pe proprietatea sa în data de 20 septembrie 1993, casa și alte bunuri proprietate personală fiindu-i incendiate.

2. Melenuța Moldovan

21. Reclamanta susține că locuința și alte bunuri personale i-au fost distruse prin incendiere.

3. Maria Moldovan

22. Reclamanta susține că în seara zilei de 20 septembrie 1993 o mulțime furioasă s-a adunat la ușa casei sale, a pătruns în casa și i-a distrus toate bunurile personale. Mulțimea i-a incendiat apoi casa, iar ea a privit cum flăcările îi distrug locuința. A doua zi, când a revenit acasă cu soțul și fiica sa, a fost întâmpinată de o mulțime furioasă de săteni, care a împiedicat-o să intre în casa. Lucrătorii de poliție Ioan Moga, Alexandru Șușcă și Florin Nicu Drăghici au imobilizat-o, i-au pulverizat piper în fața și au agresat-o fizic. Costică Moldovan a fost de față la aceste evenimente. Colonelul Drăghici a tras cu pistolul în direcția lui Costică Moldovan și a familiei sale, în timp ce aceștia încercau să se întoarcă acasă pentru a-și îngriji animalele.

Reclamanta susține ca locuința i-a fost avariata și a pierdut bunuri de valoare și alte bunuri.

4. Otilia Rostaș

23. Reclamanta susține ca în seara zilei de 20 septembrie 1993 a aflat ce se întâmpla în Hădăreni de la fiica sa în vârstă de 11 ani. Fiica sa i-a spus ca a aflat de la un vecin că sătenii de etnie română vor sa ucidă toți romii pentru a răzbuna moartea lui Chețan Crăciun.

24. Temându-se pentru siguranța copiilor săi, reclamanta i-a dus la locuința mamei sale. Când s-a întors acasă, în cursul aceleiași seri, a văzut în fața curții mai multe persoane ce aruncau cu pietre și bucăți de lemn și care ulterior au dat foc imobilului. În timp ce fugea înapoi spre locuința mamei sale, a văzut trei oameni înarmați cu bâte care instigau mulțimea sa incendieze și acest imobil. În câteva minute casa mamei sale a fost cuprinsă de flăcări.

25. A doua zi, reclamanta a încercat să se întoarcă la locuința sa pentru a evalua distrugerile. Apropiindu-se de locuință, a fost amenințată verbal și fizic de o mulțime furioasă de săteni de etnie nonromă și de lucrători de poliție. Un sătean a amenințat-o cu o lopată, iar alții au aruncat cu pietre în ea. Sătenii, printre care și polițiștii prezenți, au împiedicat-o să pătrundă în ce mai rămăsese din locuință. Temându-se pentru siguranța sa, reclamanta și copiii săi au părăsit localitatea.

26. În cursul aceleiași zile, reclamanta a încercat din nou să se întoarcă la locuința sa, împreună cu alți romi, însă drumul era blocat de o mulțime și mai mare de săteni, înarmați cu bâte. În mulțime se aflau și polițiști. Reclamanta l-a recunoscut pe Nicu Drăghici, lucrător de poliție ce avea asupra sa bastonul din dotare. Reclamanta și alți romi care încercau să se întoarcă la casele lor au fost urmăriți de către o mașină de poliție, ocupanții autoturismului trăgând asupra lor și strigându-le să părăsească localitatea.

Reclamanta susține ca locuința i-a fost distrusă și că a pierdut bunuri de valoare.

5. Petru (Gruia) Lăcătuș

27. Petru (Gruia) Lăcătuș susține că în cadrul aceluiași incident i-au fost distruse casa și cele trei mașini parcate în curte.

6. Maria Floarea Zoltan

28. Reclamanta susține că, în noaptea de 20 septembrie 1993, soțul, Mircea Zoltan, și cei doi frați ai săi, Rapa Lupian Lăcătuș și Aurel Pardalian Lăcătuș, au fost uciși cu brutalitate în pogromul din Hădăreni. Totodată, reclamanta susține ca unul dintre imobilele incendiate cu acea ocazie aparținea defunctei sale mame, Cătălina Lăcătuș.

7. Petru (Dîgăla) Lăcătuș

29. Reclamantul susține ca locuința i-a fost distrusă și a pierdut bunuri de valoare. De asemenea, datorită bătăilor și stării de frică încercate de soția sa, însărcinată la momentul incidentului, aceasta a dat naștere unui copil cu handicap mintal.

B. Ancheta penală privind incidentul

30. După incident, locuitorii romi din Hădăreni au formulat o plângere penală la parchet. Petiționarii au identificat un număr de persoane responsabile pentru evenimentele din 20 septembrie 1993. Printre cei identificați se aflau câțiva polițiști: șeful poliției locale, Ioan Moga, adjunctul sau, sergentul Alexandru Șușcă, colonelul Florentin Nicu Drăghici, un anume Panzaru din orașul Luduș și locotenent-colonelul Constantin Palade, șeful Inspectoratului Județean de Poliție Mureș.

31. În urma sesizării a fost demarată o anchetă, în urma căreia au fost identificați făptuitorii care au participat activ la uciderea fraților Lăcătuș și a lui Mircea Zoltan, precum și la distrugerea caselor și bunurilor romilor.

32. În data de 21 iulie 1994, 3 civili - P.B., I.B. și N.G. - au fost arestați și acuzați de comiterea infracțiunii de omor deosebit de grav (art. 174 raportat la art. 176 din Codul penal) și incendiere (art. 217 alin. 4 din Codul penal). Totuși, aceștia au fost puși în libertate după câteva ore, iar mandatele lor de arestare au fost anulate printr-o rezoluție a primului-procuror.

33. Printr-o Rezoluție din data de 31 octombrie 1994, având în vedere materialul probator ce sugera implicarea polițiștilor în incident, cauza a fost trimisă Parchetului Militar Târgu Mureș, competent să ancheteze infracțiunile săvârșite de polițiști. Conform celor reținute de Parchetul Militar Târgu Mureș, după incident locotenent-colonelul Palade i-a convocat pe sătenii de etnie nonromă, sfătuindu-i „să nu spună nimănui ce a făcut poliția, dacă doresc ca incidentul să fie uitat și să nu producă consecințe asupra lor”.

34. Prin Rezoluția din data de 15 noiembrie 1994, Parchetul Militar Târgu Mureș a dispus extinderea cercetărilor penale și începerea urmăririi penale față de șeful poliției locale Moga și de sergentul Șușcă. Potrivit considerentelor rezoluției, din cuprinsul actelor premergătoare reieșea faptul că persoanele sus-menționate au instigat sătenii să comită acte de violență împotriva fraților Lăcătuș și chiar au participat direct la incendierea unor imobile. Pe baza depozițiilor martorilor audiați în cauză, procurorul a stabilit ca polițiștii Moga și Șușcă

au participat la evenimente și că au instigat „în mod repetat” sătenii să acționeze împotriva persoanelor baricadate în casa, spunându-le, „dați-le foc, întrucât noi nu le putem face nimic”. Mai mult, s-a reținut că locotenent-colonelul Palade le-a cerut locuitorilor din Hădăreni „să nu spună nimănui nimic despre acțiunile polițiștilor, dacă doresc ca incidentul să fie uitat și să nu producă consecințe în ceea ce-i privește”.

35. În data de 10 ianuarie 1995, având în vedere implicarea colonelului Palade, Parchetul Militar Târgu Mureș și-a declinat competența în favoarea Parchetului Militar de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București.

36. În data de 22 august 1995, colonel magistrat M.S., procuror militar în cadrul Parchetului Militar de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București, a dispus scoaterea de sub urmărire penală a învinuiților Ioan Moga, Alexandru Șușcă și Constantin Palade, statuând că actele de urmărire penală efectuate în cauza nu confirmă participarea șefului poliției locale Ioan Moga, a adjunctului sau, sergentul Alexandru Șușcă, și a locotenent-colonelului Palade la infracțiunile săvârșite în timpul evenimentelor. În ceea ce privește depozițiile martorilor ce susțineau contrariul, procurorul le-a înlăturat precizând că una dintre ele a fost dată de sora a doua victime și, dat fiind că polițiștii sancționaseră victimele de mai multe ori, declarația ei era în mod evident tendențioasă, iar celelalte sunt confuze. El a concluzionat că nu se poate reține săvârșirea de către agenții de poliție a unor fapte prevăzute de legea penală, „deși trebuie să admitem că în cursul incidentelor au folosit expresii precum «faceți ce vreți, eu trebuie să am grijă de familia mea» sau «vor ieși imediat afară dacă dați foc la casa». Mai mult, nu se pot califica lipsa de inițiativă și imposibilitatea celor doi lucrători de poliție de a influența comportamentul sătenilor furioși ca o formă de participație penală - instigare sau complicitate morală”.

37. În septembrie 1995, prim-procurorul militar al Parchetului Militar de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București a confirmat soluția, refuzând să deschidă o anchetă, toate acuzațiile împotriva polițiștilor fiind retrase. Plângerea persoanelor vătămate a fost respinsă de secția militară a Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție.

38. În data de 12 august 1997, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Târgu Mureș a trimis în judecata 11 civili suspecți de comiterea de infracțiuni în data de 20 septembrie 1993.

39. Unele depoziții de martori au confirmat faptul că lucrătorii de poliție au promis sătenilor implicați în evenimente că vor ajuta la mușamalizarea incidentului. Mai mulți inculpați au declarat că ocupanții a doua mașini de poliție care s-au deplasat la fața locului în noaptea aceea au ordonat, prin portavoce, să fie incendiată casa în care se ascundeau cele trei victime de etnie romă.

40. În data de 11 noiembrie 1997 a început procesul penal împotriva civililor la Tribunalul Mureș, la acțiunea penală fiind alăturată acțiunea civilă. În cursul procesului, reclamantii au aflat despre amploarea probelor împotriva poliției. Diversi martori au declarat că ofițerii de poliție nu numai ca au fost prezenți la fața locului în acea noapte, ci au și instigat la comiterea faptelor și au rămas în pasivitate când frații Lăcătuș și Mircea Zoltan au fost

uciși, iar casele romilor au fost distruse. În legătură cu aceste aspecte au fost menționate numele șefului poliției locale Moga, al colonelului Drăghici și al sergentului Șușcă.

41. În lumina numeroaselor declarații de martori care implicau alte persoane - atât civili, cât și lucrători de poliție - avocatul inculpaților a cerut instanței extinderea procesului penal față de aceste persoane. Ca rezultat, procurorul civil a înaintat procurorului militar competent informații pe care să se întemeieze trimiterea în judecata în fața instanței militare a polițiștilor implicați.

42. Reclamanții Iulius Moldovan și Maria Floarea Zoltan au cerut în scris instanței extinderea procesului penal cu privire la alte persoane. Potrivit susținerilor acestora, procurorul a refuzat.

43. În data de 23 iunie 1998 Tribunalul Mureș a disjuns acțiunea civilă de cea penală, datorită faptului că procesul penal dura deja de 4 ani, iar soluționarea acțiunii civile ar putea dura și mai mult.

C. Sentința penală din 17 iulie 1998 și deciziile din apel și recurs

44. În data de 17 iulie 1998, Tribunalul Mureș a pronunțat soluția asupra laturii penale a cauzei. În considerentele hotărârii au fost reținute următoarele:

„Localitatea Hădăreni, aparținătoare comunei Chețani, se află în partea sud-vestică a județului Mureș, pe șoseaua Târgu Mureș-Cluj-Napoca, și are o populație de 882 locuitori, din care 614 români, 145 maghiari și 123 romi.

Procentul romilor față de restul etniilor este de 14%, iar modul de viață marginal al unor categorii de țigani și în special al celor care s-au stabilit în localitate după anul 1989 au generat grave tensiuni cu populația majoritară.

În general, datorită condițiilor de viață, respingerii unor valori morale acceptate de restul comunității, țiganii s-au automarginalizat manifestându-se agresiv, nerecunoscând și încălcând premeditat normele juridice instituționalizate în societate.

Cei mai mulți dintre țigani erau fără ocupație, întreținându-se din munci ocazionale, sustrageri și alte activități ilicite. Desființându-se vechea formă de proprietate, alături de ceilalți membri ai comunității, țiganii au primit loturi în folosință pe care nu le-au lucrat, ocupându-se de sustrageri comise în grup și cu violență, ținta activităților infracționale fiind proprietatea privată, ceea ce a declanșat atitudini de revoltă și respingeri mai puternice decât cele anterioare.

Grupuri de țigani au declanșat conflicte cu tinerii din localitate, față de care s-au manifestat agresiv, sustrăgându-le cu forța bani sau alte bunuri.

Mai mult, conduita grupurilor de țigani s-a manifestat prin injurii, insulte și folosirea de cuvinte triviale în public...

Din evidența organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată din județul Mureș rezultă că în perioada anilor 1991-1993 au fost înregistrate un număr de 7 cauze penale, majoritatea având ca obiect fapte de violență, de la loviri simple și până la omor.

În realitate, infracțiunile comise de țigani au fost mult mai numeroase, dar nu au ajuns să fie judecate, deoarece de teama amenințărilor persoanele vătămate fie nu au depus plângere, fie și-au retras plângerile, fie s-au împăcat cu făptuitorii.

Se subliniază că, în percepția comunității, s-a sedimentat ideea că majoritatea conflictelor au fost soluționate necorespunzător, nemulțumitor, favorabil țiganilor, situație care a condus la creșterea manifestărilor revendicative de justiție personală sau colectivă.”

45. Instanța a reținut că, în seara zilei de 20 septembrie 1993, frații Lăcătuș și Mircea Zoltan așteptau în stația de autobuz și s-au certat cu Chețan Gligor, datorită încercărilor celor trei romi de a atrage atenția unei fete. Ca răspuns la batjocura și insultele la adresa sa și a vacii sale, Chețan Gligor a început să-i amenințe pe romi cu biciul și chiar l-a lovit pe Aurel Pardalian Lăcătuș. În lupta ce a urmat, Chețan Crăciun, care intervenise pentru a-și apăra tatăl, a fost înjunghiat în piept de către Rapa Lupian Lăcătuș. Romii au fugit, iar Chețan Crăciun a fost dus la spital, unde a decedat după aproximativ o jumătate de oră. În acest timp, romii s-au refugiat în casa aparținând reclamanților Lucreția și Iulius Moldovan, sătenii înconjurând curtea casei acestora. Doi lucrători de poliție, șeful poliției locale Moga și sergentul Șușcă, au sosit la fața locului câteva minute mai târziu, chemați de unii săteni. Se pare că polițiștii erau sub influența alcoolului. Înaintea și după sosirea poliției, sătenii au aruncat pietre, bucăți de lemn și bulgări de pământ înspre casă și au strigat „Dați foc la casa! Să ardă ca șobolanii!”. Un sătean a început să arunce cu materiale inflamabile spre casa, fiind urmat curând de alții, inclusiv de copii. Când focul s-a răspândit, doi dintre romi au ieșit din casă. Rapa Lupian Lăcătuș a fost imediat imobilizat de domnul Moga, în vreme ce Aurel Pardalian Lăcătuș a reușit să fugă. Mircea Zoltan a fost împiedicat să părăsească imobilul de către un sătean, fiind lovit de un altul cu pumnul și cu o lopată, acte ce au condus în final la decesul său în incendiu. Corpul său carbonizat a fost găsit în ziua următoare în casa incendiată, raportul de expertiză medico-legală stabilind drept cauză a morții insuficiența respiratorie, fiind carbonizat 100%.

46. Pentru a scăpa de furia sătenilor, șeful poliției locale Moga l-a dus pe Rapa Lupian Lăcătuș la cimitir, după ce a încercat fără succes să pătrundă în curțile unor imobile învecinate, porțile de acces fiind încuiate. Instanța a reținut că „lucrătorul de poliție [Moga], dându-și seama că prezenta sa este inutilă, și-a abandonat prizonierul mulțimii dezlănțuite”. Conform raportului de expertiză medico-legală, Rapa Lupian Lăcătuș a avut o moarte violentă datorată șocului traumatic și hemoragic, în urma unui politraumatism cu ruptură hepatică, hemipertonu și hematoame periferice, evidențiate pe 70% din suprafața corpului.

47. Aurel Pardalian Lăcătuș a fost prins de mulțime în apropierea căminului cultural, fiind omorât în bătaie. În urma autopsierii cadavrului, s-a stabilit că a decedat în urma loviturilor directe cu obiecte necontondente, ce i-au provocat un număr de 89 de leziuni corporale (multiple fracturi ale brațelor, coastelor și toracelui, precum și leziuni traumatice și contuzii multiple).

48. În timpul procesului, toți civilii inculpați au declarat că, pe lângă ofițerii Moga și Șușcă, alți doi polițiști au sosit de la Luduș și au încurajat mulțimea să incendieze casele. Doua autoturisme ale poliției au sosit, de asemenea, la Hădăreni, iar ocupanții acestora au anunțat prin portavoce să se incendieze numai casele izolate ale țiganilor, pentru a nu se produce accidente. La întrunirea ce a avut loc a doua zi în piața satului, locotenent colonelul Palade a declarat că se va încerca mușamalizarea cazului și identificarea unui țap ispășitor.

49. Toți inculpații au declarat că au fost arestați pentru prima oară în 1994, dar numai pentru câteva ore sau zile, fiind eliberați ulterior pentru a li se permite să culeagă recoltă, motiv ce li s-a părut ciudat, de vreme ce majoritatea nu erau agricultori. Aceștia au arătat, de asemenea, ca li s-au adresat foarte puține întrebări și că organul de urmărire penală a încercat chiar să facă presiuni asupra lor. Ei nu au mai fost interogați până în 1997, când au fost arestați din nou.

50. Instanța a reținut în continuare că sătenii au declarat ca în noaptea respectivă satul urma să fie „curățat de țigani”, intenție ce s-a materializat, și că „locuitorii majoritari din Hădăreni au fost susținuți în mod direct sau indirect în acțiunile ulterioare omorurilor și de oficiali sosiți în Hădăreni, care nu numai că nu au stopat activitatea nocturnă de incendiere și distrugere, dar au fixat cordoane de jandarmi în jurul zonelor vizate”.

51. Instanța a stabilit că faptele nu au fost premeditate, însă toți cei prezenți au acționat împreună, în diferite moduri (atac, omor, incendiere, distrugere etc.) pentru a-și atinge scopul declarat de a elimina comunitatea romilor din localitate.

52. Instanța a reținut, de asemenea, caracterul defectuos al actelor de urmărire penală:

„Considerăm ca o atitudine negativă inclusiv efectuarea defectuoasă a actelor procesuale și procedurale... precum și depunerea și întocmirea cu întârziere a rapoartelor de autopsie privind toate victimele (Chețan Crăciun, Lăcătuș Rapa Lupian și Zoltan Mircea au decedat la 21 septembrie 1993, iar rapoartele au fost efectuate în octombrie și noiembrie 1993; de menționat este faptul că nici unul din cele 4 rapoarte de expertiză medico-legală nu cuprind datele certe ale efectuării, ci numai luna aferentă...) [mai mult chiar] adunarea electorală ținută pe stadionul din localitate la care au participat politicieni, reprezentanți ai poliției și ai justiției... au făcut apel la populație în sensul ascunderii adevărului și tergiversării soluționării cauzei.”

53. Prima instanța a constatat, de asemenea, că reprezentantul parchetului nu a fost de acord cu extinderea procesului penal cu privire la alte persoane sau cu începerea urmăririi penale împotriva „altor persoane”. În consecință, instanța este ținută de cadrul procesual stabilit prin actul de sesizare, conform art. 317 din Codul de procedură penală.

54. Instanța a condamnat 5 civili pentru săvârșirea infracțiunii de omor deosebit de grav, în temeiul art. 174 raportat la art. 176 din Codul penal, și 12 civili, printre care și primii 5, pentru săvârșirea infracțiunilor de distrugere și ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice. Printre cei condamnați pentru distrugere și ultraj contra bunelor moravuri și tulburarea liniștii publice s-a aflat și V.B., viceprimarul localității Hădăreni. Instanța a aplicat

inculpaților pedepse cu închisoarea, variind de la un an la 7 ani, constatând că cei cărora le-au fost aplicate pedepse mai mici de cinci ani beneficiază de grațierea unei jumătăți din pedeapsă, în baza Legii nr. 137/1997. Instanța a justificat quantumul pedepselor aplicate după cum urmează:

„Față de caracteristicile speței, pedepsele aplicate inculpaților în ceea ce privește quantumul ar putea părea blânde sau în disproporție cu cele săvârșite. Considerăm că atâtea vreme cât persoanele care au avut un aport mult mai substanțial la faptele penale deduse judecării nu au fost trimise în judecată și, chiar mai mult, nu au fost cercetate pentru acțiunile lor ilicite, deși existau probe certe, inculpații trimiși în judecata nu pot să răspundă pentru întreaga vină, ci, în contextul reținerii unei vini deosebite, doar pentru faptele lor.”

55. În data de 17 iulie 1998, Parchetul de pe lângă Tribunalul Mureș a apelat sentința anterior menționată, solicitând, printre altele, majorarea pedepselor aplicate inculpaților. În data de 15 ianuarie 1999, Curtea de Apel Târgu Mureș a condamnat un al șaselea civil, P.B., pentru omor deosebit de grav, în temeiul art. 174 raportat la art. 176 din Codul penal, la șase ani de închisoare și a mărit pedeapsa unuia dintre inculpați, N.G., la șase ani închisoare, în temeiul art. 174 din Codul penal; celorlalți inculpați le-au fost reduse pedepsele, în temeiul art. 174: în ce îi privește pe inculpații V.B. și S.I.P., de la 7 ani închisoare la 6 ani închisoare, inculpaților V.B.N. și S.F., de la 5 ani închisoare la 2 ani închisoare, iar inculpaților N.B., I.B. și O.V., de la 3 la 2 ani închisoare. De asemenea, a dispus încetarea procesului penal față de viceprimarul V.B.

56. Curtea de Apel a redus quantumul pedepselor celor condamnați pentru distrugere, în temeiul art. 217 din Codul penal.

57. În data de 22 noiembrie 1999, Curtea Supremă de Justiție a menținut condamnările pentru distrugere, dar a schimbat încadrarea juridică a faptei deduse judecării din infracțiunea de omor deosebit de grav în cea de omor calificat pentru inculpații V.B., P.B. și S.I.P., condamându-i la 5 ani închisoare. De asemenea, instanța de recurs i-a achitat pe inculpații P.B. și N.G.

58. Printr-un decret din 7 iunie 2000, Președintele României a grațiat executarea pedepselor inculpaților S.I.P. și P.B., condamnați pentru săvârșirea infracțiunii de omor calificat, act în baza căruia inculpații au fost eliberați.

D. Plângerea privind refuzul începerii urmăririi penale împotriva agenților statului

59. În data de 22 august 1999, față de elementele probatorii relevate în cursul procesului penal reclamanții au formulat plângere la Secția Parchetelor Militare a Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție împotriva rezoluției din 22 august 1995, prin care s-a dispus neînceperea urmăririi penale față de lucrătorii de poliție implicați în incidentul din 20 septembrie 1993.

60. În data de 14 martie 2000 procurorul șef al Secției Parchetelor Militare a Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a menținut rezoluția atacată.

E. Reconstrucția caselor distruse în urma incidentului și condițiile de viață ale victimelor

61. Prin Hotărârea Guvernului nr. 636/1993, a fost alocată suma de 25.000.000 lei (ROL)*1) în vederea reconstrucției celor 18 case incendiate în data de 20 septembrie 1993. Guvernul a decis ca această sumă să fie, de asemenea, folosită ca ajutor financiar pentru familiile afectate, pentru a le ajuta să înlocuiască obiectele de strictă necesitate distruse în timpul incendiului. Cu toate acestea, numai patru case au fost reconstruite din aceste fonduri; niciuna dintre familii nu a primit ajutor financiar.

Notă

*1) În prezent valoarea acesteia este de aproximativ 720 EUR (la data alocării sumelor respective, acestea reprezentau aproximativ 28.000 EUR, n.t.).

62. În baza unei hotărâri de guvern din 30 noiembrie 1993 a fost creată o comisie de coordonare a lucrărilor de reconstruire a caselor, din care făceau parte primarul comunei Chețani, G.G., și viceprimarul V.B.

63. Printr-o scrisoare din 30 iunie 1994 adresată Guvernului, prefectul județului Mureș a arătat că este necesară alocarea unei sume adiționale de 53.000.000 lei (ROL)*2) în vederea reconstruirii celorlalte zece case.

Notă

*2) Aproximativ 1.525 EUR

64. Prin Hotărârea Guvernului nr. 773/1994, a fost alocată suma adițională de 32.000.000 lei (ROL)*3), ce fusese afectată de dezastrele naturale din perioada martie-septembrie 1994. Alte 4 case au fost reconstruite.

Notă

*3) Aproximativ 920 EUR Reclamanții au depus fotografiile care arată că aceste case au fost reconstruite prost, prezentând găuri între ramele ferestrelor și pereți, acoperișurile acoperind numai parțial imobilele.

65. Printr-o scrisoare datând din 30 noiembrie 1994 adresată prefectului județului Mureș, Petru Rostaș, socrul reclamantei Otilia Rostaș a solicitat ca locuința ei să fie reconstruită cu prioritate întrucât de la incident a locuit împreună cu cei patru copii ai săi în cotețul găinilor.

66. Printr-o scrisoare datând din 8 noiembrie 1995, Liga Pro Europa, o asociație care apără drepturile omului cu sediul în Târgu Mureș, a informat prefectul ca 6 case nu au fost încă reconstruite și în consecință șase familii vor fi nevoite să petreacă încă o iarnă fără locuință. Mai mult, potrivit susținerilor acesteia, majoritatea victimelor s-au plâns de calitatea slabă a caselor reconstruite, invocând proasta administrare a fondurilor alocate în acest scop.

Printr-o scrisoare adresată prefectului în cursul anului 1995, primarul comunei Chețani (de care aparține satul Hădăreni), G.G., membru al comisiei de coordonare a reconstrucției caselor, a comunicat că din totalul de 14 case incendiate, 8 au fost reconstruite sau aproape reconstruite. În ceea ce privește celelalte 6 case, el a comunicat ca 3 dintre acestea prezintă „probleme speciale”, datorate parțial „comportamentului celor trei familii”, „gravității actelor

comise și atitudinii populației din Hădăreni față de aceste familii”. În special una dintre casele ce urmau a fi reconstruite se află pe un teren situat în apropierea familiei victimei (Chețan Crăciun), de etnie română, care refuză să trăiască în vecinătatea unei familii de etnie romă. O alta problemă menționată de primar a reprezentat-o imobilul defunctei mame a doi dintre „criminalii”, de etnie romă, care au murit în cursul incidentelor din anul 1993. Se pare că, după incidente, familia Lăcătuș s-a mutat în orașul Luduș și, în consecință, primarul a propus să le fie construită o casă într-un loc ales de ei.

67. Până în prezent, șase imobile nu au fost reconstruite, dintre care doua aparțin reclamanților Petru (Dîgăla) Lăcătuș și Maria Floarea Zoltan. Potrivit raportului de expertiză tehnică prezentat de Guvern, avariile provocate caselor reclamanților Petru (Gruia) Lăcătuș și Moldovan Maria nu au fost reparate, iar în ceea ce privește imobilele aparținând reclamanților Iulius Moldovan și Otilia Rostaș, acestea au fost reconstruite, dar necesită lucrări de finisare.

68. În data de 2 septembrie 1997, reclamantul Iulius Moldovan a adresat o scrisoare Președintelui României, prin care l-a informat ca 6 imobile, printre care și al său, nu au fost încă reconstruite. El a solicitat Președintelui să aloce sumele necesare reconstrucției caselor, întrucât el și familia sa locuiau în condiții precare în casa familiei Rostaș: 15 persoane, printre care 9 copii, trăiau în doua camere și dormeau pe jos, copiii fiind în permanență bolnavi.

69. Reclamanții susțin că, în general, după evenimentele din septembrie 1993 au fost nevoiți să locuiască în cotețe de găini, în cocini, în beciuri fără ferestre sau în condiții deplorabile sau de frig extrem: 16 persoane într-o singură încăpere fără încălzire, 7 persoane într-o singură încăpere cu podea de pământ, familii dormind pe pământ sau direct pe ciment, fără a avea îmbrăcăminte adecvată, căldură sau păături, 15 persoane într-o bucatărie de vară cu podea de ciment (Melenuța Moldovan) etc. Aceste condiții au persistat timp de mai mulți ani, iar în unele cazuri continuă încă.

70. Ca o consecință, reclamanții și familiile lor s-au îmbolnăvit. În special, reclamantul Petru (Gruia) Lăcătuș s-a îmbolnăvit de diabet și a început să-și piardă vederea.

F. Soluționarea acțiunii civile

71. În urma Deciziei din 23 iunie 1998 privind disjungerea laturii civile de cea penală a cauzei, în data de 12 ianuarie 2001 Tribunalul Mureș a soluționat acțiunea civilă disjunctivă. Instanța a reținut că persoanele vătămate au solicitat atât daune materiale, pentru distrugerea imobilelor de locuit și a bunurilor aflate în interiorul acestora (mobilier etc.), cât și daune morale. Instanța a reținut în continuare că, în timpul evenimentelor din 20 septembrie 1993, optsprezece imobile aparținând comunității rome din Hădăreni au fost parțial sau în totalitate distruse și trei romi au fost uciși, instanța penală stabilind responsabilitatea a 12 săteni cu privire la aceste acte. Întemeindu-se pe concluziile unui raport de expertiză, instanța a acordat daune materiale pentru casele care nu fuseseră reconstruite între timp și pensii de întreținere pentru copiii romilor uciși în timpul evenimentelor. Pe baza unui raport de expertiză, instanța a acordat daune materiale corespunzător distrugerii totale sau parțiale a caselor a 6 romi, printre aceștia aflându-se al treilea și al cincilea reclamant. Instanța a respins cererile celorlalți reclamanți de acordare a daunelor materiale pentru casele reconstruite, reținând, în baza

aceluiași raport de expertiză, ca valoarea acestora era fie identică, fie mai mare decât cea a imobilelor incendiate. De asemenea, instanța a respins capetele de cerere privind acordarea de daune materiale pentru obiectele personale și piesele de mobilier incendiate, pe motiv că reclamanții nu au prezentat înregistrări care să confirme valoarea bunurilor lor și nu erau înregistrați ca și contribuabili capabili să achiziționeze asemenea bunuri de valoare. Instanța a statuat printre altele că:

„Partea civilă Iulius Moldovan nu a făcut dovada existenței certe a bunurilor mobile. El a arătat în fața instanței că se ocupa cu comerțul de ovine realizând câștiguri importante și având la domiciliu cantități importante de produse, de exemplu o tonă de lână în podul casei. Cu toate acestea, din relațiile solicitate Percepției Rurale a comunei Chețani rezultă că partea civilă nu a fost înregistrată în evidențele fiscale cu nici un fel de venituri...

Despăgubirile solicitate de partea civilă pentru bunurile mobile distruse nu au fost dovedite. În opinia părților civile, simplele lor susțineri, precum și listele depuse și declarațiile celorlalte părți civile sunt suficiente. Instanța, având în vedere contextul în care s-au produs distrugerile, împrejurarea ca fiecare parte civilă a avut de suferit, va înlătura ca vădit nesincere declarațiile părții civile făcute cu referire la bunurile mobile aparținând celorlalți.

Nu în ultimul rând, categoriile de bunuri pretins a fi distruse, numărul mare al acestora pretins a se fi aflat în posesia fiecărei părți civile denotă o stare de prosperitate cu mult peste ceea ce o familie cu venituri medii poate realiza. Nici una din părțile civile nu a făcut dovada câștigurilor constatate ce permiteau achiziționarea atâtor bunuri. Așa cum arătam, de exemplu, victimele nu realizau nici un fel de venit. De asemenea starea imobilelor, materialele din care acestea erau construite, numărul camerelor sunt dovada evidentă a lipsei resurselor financiare. Trebuie subliniat că nu astfel de evenimente constituie o sursă de venit, ci munca...”

72. Instanța a respins, de asemenea, capetele de cerere privind acordarea daunelor morale, reținând că reclamanții nu și-au fundamentat pretențiile, iar infracțiunile deduse judecății nu sunt de natură a produce prejudicii morale.

73. Instanța a obligat sătenii condamnați penal să plătească despăgubirile acordate.

74. Față de o serie de erori procedurale strecurate în hotărârea Tribunalului Mureș reclamanții au declarat apel.

75. În data de 17 octombrie 2001, Curtea de Apel Târgu Mureș a constatat existența mai multor erori procedurale intervenite în cursul judecății în fața Tribunalului Mureș, respectiv: dezbaterile au avut loc în absența inculpaților și a apărătorilor acestora, lipsa de procedură cu unul dintre reclamanții inițiali, Adrian Moldovan, neacordarea cuvântului în dezbateri procurorului de ședință, nefinalizarea unora dintre rapoartele de expertiză încuviințate de instanța, precum și starea de confuzie creată cu privire la numărul și numele victimelor și ale copiilor acestora. Curtea de apel a statuat în sensul că toate aceste erori procedurale sunt de natură a atrage nulitatea absolută a întregii proceduri și a desființat în consecință, integral, sentința apelată, dispunând rejudecarea cauzei.

76. Tribunalul Mureș s-a pronunțat asupra acțiunii civile, ulterior rejudecării, în data de 12 mai 2003. Instanța a reținut că persoanele vătămate au solicitat atât daune materiale pentru distrugerea imobilelor de locuit și a bunurilor aflate în interiorul acestora (mobilier etc.), cât și daune morale. Instanța a reținut în continuare că în timpul evenimentelor din 20 septembrie 1993 18 imobile aparținând comunității rome din Hădăreni au fost parțial sau în totalitate distruse și 3 romi au fost uciși. Datorită acestor evenimente, statul a alocat resurse financiare în vederea reconstruirii imobilelor de locuit.

Bazându-se pe concluziile raportului de expertiză tehnică întocmit în anul 1999 și actualizat în anul 2003, instanța a obligat civilii condamnați penal să plătească despăgubiri după cum urmează:

a) Părții civile Iulius Moldovan i-a fost acordată suma de 130.000.000 lei (ROL)*4), actualizată în funcție de indicele de inflație, cu titlu de daune materiale pentru imobilul distrus. Instanța a audiat martori care au confirmat ca diferite bunuri aparținând reclamantului, inclusiv piese de mobilier, obiecte personale și veniturile rezultate în urma vânzării unui număr de peste 260 de oi, au fost distruse în incendiu. Cu toate acestea, instanța a refuzat să acorde despăgubiri, pe motiv ca prejudiciul suferit este imposibil de evaluat.

Notă

*4) Aproximativ 3.745 EUR

b) Referitor la partea civilă Otilia Rostaș, instanța a reținut că imobilul sau nu figurează pe lista imobilelor total sau parțial distruse, întocmită de Primăria Comunei Chețani. Instanța a procedat la audierea martorilor, care au confirmat distrugerea parțială a acoperișului și a structurii de lemn a imobilului, însă a reținut că nu există elemente probatorii care să permită evaluarea prejudiciului cauzat și, în consecință, a respins cererea de acordare a daunelor materiale.

c) Părții civile Petru (Gruia) Lăcătuș i-a fost acordată, cu titlu de daune materiale pentru casa distrusă, suma de 16.000.000 lei (ROL)*5).

Notă

*5) Aproximativ 460 EUR Instanța a reținut ca s-a solicitat și obligarea inculpaților la plata contravalorii bunurilor mobile distruse prin incendiere - piese de mobilier, 3 autoturisme, bijuterii și bani -, însă a respins acest capăt de cerere ca neîntemeiat.

d) În ceea ce privește partea civilă Melenuța Moldovan, instanța i-a acordat suma de 28.000.000 lei (ROL)*6) pentru casa distrusă. Instanța a audiat doi martori, care au confirmat ca reclamanta deținea bunuri mobile care au fost distruse în incendiu, însă a refuzat să acorde despăgubiri pentru acestea, în lipsa elementelor probatorii privind valoarea acestora.

Notă

*6) Aproximativ 805 EUR

e) Părții civile Maria Moldovan i-a fost acordată suma de 600.000 lei (ROL)*7) pentru casa distrusă. Instanța a respins capătul de cerere privind obligarea inculpaților la plata

contravalorii bunurilor mobile distruse prin incendiere, în lipsa elementelor probatorii privind valoarea acestora.

Notă

*7) Aproximativ 17 EUR

f) Părților civile Petru (Dîgăla) Lăcătuș, Floarea Maria Zoltan și Monica Simona Lăcătuș, fratele și surorile victimelor decedate, le-a fost acordată suma de 60.000.000 lei (ROL)*8), actualizată în funcție de indicele de inflație, pentru casa distrusă. Instanța a respins capetele de cerere privind obligarea inculpaților la plata contravalorii bunurilor mobile distruse prin incendiere, cu motivarea că nu erau întemeiate. Instanța a respins ca neîntemeiată și cererea privind rambursarea cheltuielilor de înmormântare a victimelor.

Notă

*8) Aproximativ 1.725 EUR

g) Floarea Maria Zoltan, soția supraviețuitoare a uneia dintre victimele ucise prin incendiere, a solicitat plata unei rente în favoarea copilului sau minor. Instanța a reținut că, deși partea civilă a susținut ca soțul sau s-a ocupat de confecționarea de cojoace, nu a adus dovezi cu privire la cuantumul veniturilor realizate de acesta și, în consecință, a decis să se raporteze la venitul minim pe economie, ca baza de calcul a alocației lunare, respectiv 2.500.000 lei (ROL)*9). În plus, a constatat a fi imposibil de stabilit cuantumul sumei alocate lunar de către soțul reclamantei pentru întreținerea minorului, motiv pentru care s-a raportat la prevederile Codului familiei care stabilesc un plafon minim de o pătrime din salariul minim, care reprezintă 625.000 lei (ROL)*10). În sfârșit, ținând cont de faptul că s-a reținut în sarcina victimelor acțiunea de provocare a inculpaților, instanța a decis să reducă la jumătate cuantumul anterior menționat, stabilind astfel în favoarea minorului o alocație lunară în cuantum de 312.500 lei (ROL)*11).

Notă

*9) Aproximativ 72 EUR

*10) Aproximativ 18 EUR

*11) Aproximativ 9 EUR

De asemenea, instanța a respins cererile privind plata de daune morale, reținând că nu au solicitat administrarea unui minim de probatoriu cu privire la existența acestora, iar infracțiunile deduse judecății nu sunt de natură a produce prejudicii morale. ”

77. Împotriva acestei sentințe inculpații și părțile civile au declarat apel, Curtea de Apel Târgu Mureș pronunțându-se în data de 27 februarie 2004. Instanța de control judiciar a reținut că, potrivit dispozițiilor Codului civil, ale Codului de procedura civilă și ale Codului de procedură penală, este ținută de soluția dată pe latura penală a cauzei. Făcând referire la doctrina recentă în materia dreptului civil și la hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în *Cauza Akdivar împotriva Turciei* din 16 septembrie 1996 (Reports of Judgements and Decisions 1996-IV), instanța a reținut că,

„Prin acțiunile lor, inculpații au adus atingere drepturilor de proprietate ale părților vătămate, atingere pentru care s-a dispus repararea materială a prejudiciului cauzat, dar din punct de vedere moral o parte din aceste părți sunt îndreptățite a primi în completare și daune cu caracter moral. O parte din acestea au fost lipsite, în urma prejudiciului încercat din punct de vedere afectiv, de siguranță ce o aveau în locuințele distruse, de confortul de care se bucurau, prin dotarea acestor locuințe, toate aceste bunuri mobile și imobile fiind rezultatul muncii lor depuse, ele fiind legate afectiv de aceste bunuri care le asigurau un trai de viață obișnuit din punctul de vedere al personalității lor...

Așa cum s-a arătat în prezentele considerente, inculpații au comis infracțiunile pentru care au fost condamnați în stare de provocare, fapt ce a determinat instanțele de judecată să rețină față de fiecare în parte incidenta dispozițiilor art. 73 lit. b) din Codul penal. Tocmai acest aspect și cele menționate anterior conduc la concluzia că părțile civile enumerate în continuare sunt îndreptățite să primească daune morale, însă nu în cuantumul solicitat de fiecare în parte...”

Instanța a acordat următoarele sume: 100.000.000 lei (ROL)*12) părții civile Floarea Maria Zoltan, întrucât a reținut că aceasta a fost nevoită să părăsească localitatea și să rățăcească fără locuință, prin țară și străinătate; 50.000.000 lei (ROL)*13) părții civile Iulius Moldovan, întrucât a fost profund afectat de evenimente, și-a pierdut averea, iar starea sa de sănătate s-a deteriorat substanțial; 30.000.000 lei (ROL)*14) părții civile Otilia Rostaș, întrucât a fost supusă unei traume psihice și afective din aceleași motive; 20.000.000 lei (ROL)*15) părții civile Melenuța Moldovan, pe baza aceluiași criterii avute în vedere în cazul părții civile Otilia Rostaș; 15.000.000 lei (ROL)*16) părții civile Maria Moldovan, datorită traumei psihice suferite ca urmare a distrugerii parțiale a casei sale, și suma de 70.000.000 lei (ROL)*17) părții civile Petru (Dîgăla) Lăcătuș pentru trauma psihică suferită și sentimentul de nesiguranță creat de distrugerea casei părinților săi. Nu au fost acordate despăgubiri părții civile Petru (Gruia) Lăcătuș.

Notă

*12) Aproximativ 2.880 EUR

*13) Aproximativ 1.440 EUR

*14) Aproximativ 865 EUR

*15) Aproximativ 575 EUR

*16) Aproximativ 430 EUR

*17) Aproximativ 2.015 EUR

78. Părțile civile au recurat decizia sus-menționată, recursurile lor fiind respinse prin decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție din 25 februarie 2005.

II. Drept și jurisprudența internă pertinentă

Codul de procedură civilă

79. Art. 244 din Codul de procedură civilă, astfel cum a fost modificat prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 59/2001, prevede ca instanța poate suspenda judecata:

„...2. când s-a început urmărirea penală pentru o infracțiune care ar avea o înrăurire hotărâtoare asupra hotărârii ce urmează să se dea.”

Codul de procedură penală

„Articolul 10 lit. c)

Acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată dacă:

c) fapta nu a fost săvârșită de învinuit sau de inculpat; [...].”

Articolul 15

„Persoana vătămată se poate constitui parte civilă în contra învinuitului sau inculpatului [...]. Constituirea ca parte civilă se poate face în cursul urmăririi penale, precum și în fața instanței de judecată [...].

Articolul 22 alin. 1

„Hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă, cu privire la existența faptei, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia.”

Articolul 346 alin. 1 și 3

„În caz de condamnare, achitare sau încetare a procesului penal, instanța se pronunță prin aceeași sentință și asupra acțiunii civile. [...]

Nu pot fi acordate despăgubiri civile în cazul când achitarea s-a pronunțat pentru că fapta imputată nu există, ori nu a fost săvârșită de inculpat. ”

Codul civil

80. Art. 999 și 1000 din Codul civil prevăd că orice persoană ce a suferit un prejudiciu se poate îndrepta împotriva persoanei care, din neglijență, l-a produs.

81. Art. 1003 din Codul civil statuează că în situația în care delictul sau cvasidelictul este imputabil mai multor persoane, aceste persoane sunt ținute solidar pentru despăgubire.

Jurisprudența internă

82. Guvernul a înaintat o serie de hotărâri în care instanțele interne au decis că soluția organului de urmărire penală bazată pe dispozițiile art. 10 lit. b) din Codul de procedură penală, de neîncepere a urmăririi penale datorită absenței intenției - element subiectiv al infracțiunii, nu împiedica instanța civilă să cerceteze temeinicia acțiunii civile generate de actul comis de persoana în cauză.

83. Guvernul a înaintat o singură speță, datând din 1972, în care Curtea Supremă de Justiție a decis ca soluția organului de urmărire penală, bazată pe art. 10 lit. a) și c) din Codul de procedură penală, de neîncepere a urmăririi penale întrucât fapta reclamată nu există sau nu a fost comisă de făptuitor, nu trebuie să împiedice instanța civilă să cerceteze temeinicia acțiunii civile generate de actul comis de persoana în cauză. Decizia Curții Supreme de Justiție privea exclusiv chestiunea competenței și nu menționa dacă există o prevedere legală care să ofere o șansă de succes unei astfel de acțiuni.

Doctrina juridică

84. Opinia comună a specialiștilor în drept procesual penal indică faptul că instanța civilă nu poate examina o acțiune civilă îndreptată împotriva persoanei față de care s-a dispus neînceperea urmăririi penale în baza art. 10 lit. a) și c) din Codul de procedură penală, întrucât fapta nu există sau nu a fost comisă de făptuitor (a se vedea Drept procesual penal - Partea generală, Gheorghe Nistoreanu și alții, pag. 72, București, 1994, și Tratat de drept procesual penal - Partea generală, Nicolae Volonciu, pag. 238-239, București, 1996).

85. Opinia comună a specialiștilor în drept procesual civil și a unor specialiști în drept procesual penal este că rezoluția parchetului de neîncepere a urmăririi penale în baza textelor legale anterior menționate nu împiedică instanța civilă să examineze o acțiune civilă îndreptată împotriva pârâtului. Într-o asemenea situație, instanța civilă este competentă să decidă asupra existenței faptei și a identității autorului acesteia, dar trebuie să se bazeze pe constatările procurorului din rezoluția de neîncepere a urmăririi penale (a se vedea Acțiunea civilă și procesul penal, Anastasiu Crișu, Revista Română de Drept nr. 4/1997, și Tratat de drept procesual penal, Ion Neagu, pag. 209, București, 1988).

ÎN DREPT

I. Asupra pretinsei încălcări a art. 3 și 8 din Convenție

86. Art. 3 din Convenție prevede că:

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.”

87. Art. 8 din Convenție prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său [...].

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru [...], siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

A. Argumentele părților

1. Reclamanții

88. Reclamanții se plâng de faptul că, ulterior distrugerii locuințelor lor, nu s-au mai putut bucura de folosință acestora, fiind nevoiți să trăiască în condiții precare, prin încălcarea art. 3 și 8 din Convenție.

89. Reclamanții susțin că reprezentanți ai autorităților statului au fost implicați în distrugerea căminelor lor, inclusiv lucrători de poliție și viceprimarul localității, acesta din urma fiind condamnat penal. Ei subliniază că statul pârât are, conform jurisprudenței Curții, o obligație pozitivă ce decurge din art. 8 din Convenție, invocând în acest sens cauzele *Burton împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* (Cererea nr. 31.600/96, Decizia Comisiei din 10 septembrie 1996), *Marzari împotriva Italiei* (Decizia nr. 36.448/97, 4 mai 1999) și *Fadele împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* (Cererea nr. 13.078/87, Decizia Comisiei din 12 februarie 1990). Reclamanții afirmă că statul pârât are, de asemenea, o obligație pozitivă ce decurge din art. 3 din Convenție și în consecință îi incumbă obligația de a aloca suficiente fonduri pentru a asigura reclamanților condiții de trai similare celor avute anterior. În plus, autoritățile locale sunt responsabile de gestionarea defectuoasă a fondurilor destinate reconstrucției locuințelor, iar acestea au decis să nu reclădească anumite imobile datorită unor „probleme comportamentale”. Reclamanții susțin că imobilele construite de autoritățile statale au fost reconstruite prost și sunt în mare parte nelocuibile.

90. Ei precizează, de asemenea, faptul că nerespectarea acestor obligații pozitive de către Guvern a obligat unele familii cu copii mici sau persoane în vârstă să locuiască în beciuri, cotețe de păsări, grajduri, ruine arse sau să se mute la cunoștințe ori rude în spații locative supraaglomerate, fapt ce a determinat îmbolnăvirea lor frecventă.

2. Guvernul

91. Guvernul neagă orice responsabilitate a autorităților statale în distrugerea imobilelor reclamanților. În consecință, statului îi incumbă exclusiv obligația pozitivă ce decurge din art. 8 din Convenție, obligație îndeplinită, în speță, prin sprijinirea financiară a activității de reconstrucție a imobilelor. În orice caz, Guvernul consideră că nu se poate reține obligația statului de a asigura locuință persoanelor în dificultate. În acest sens, Guvernul a invocat Cauza *Buckley împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* (Hotărârea din 25 septembrie 1996, Reports of Judgements and Decisions, 1996-IV) și *Chapman împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* ([MC], nr. 27.238/95, paragraful 99, CEDO 2001-I).

92. Guvernul afirmă că și obligația pozitivă a statului ce decurge din art. 3 din Convenție a fost îndeplinită, prin acordarea de ajutor în activitatea de reconstrucție a imobilelor.

B. Aprecierea Curții

1. Principii generale

93. Curtea a statuat în mod constant că, deși obiectul art. 8 este esențialmente acela de a proteja individul împotriva oricărei ingerințe arbitrare din partea autorităților publice,

aceasta nu înseamnă că statul este obligat numai la a se abține de la orice astfel de ingerință. El reclamă din partea statelor, pe lângă această obligație negativă, și îndeplinirea unor obligații pozitive, inerente asigurării respectului efectiv al vieții private și familiale și al dreptului la domiciliu. Aceste obligații pot implica necesitatea adoptării de măsuri menite să asigure respectarea acestor drepturi, chiar în ceea ce privește relațiile dintre indivizi (a se vedea *X și Y împotriva Olandei*, Hotărârea din 26 martie 1985, Seria A nr. 91, pag. 11, paragraful 23).

94. Mai mult chiar, tolerarea sau conivența autorităților unei înalte părți contractante față de actele particularilor ce încalcă drepturile garantate de Convenție ale altei persoane aflate sub jurisdicția sa poate atrage răspunderea acelui stat în baza Convenției (a se vedea *Cipru împotriva Turciei* [MC], Cererea nr. 25.781/94, CEDO 2001-IV, paragraful 81). Responsabilitatea unui stat poate să fie angajată chiar dacă agenții săi acționează *ultra vires* sau contrar instrucțiunilor primite (a se vedea *Irlanda împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Hotărârea din 18 ianuarie 1978, Seria A nr. 25, pag. 64, paragraful 159).

95. Responsabilitatea unui stat poate să fie angajată datorită unor acte care au repercusiuni suficient de directe asupra drepturilor garantate de Convenție. Pentru a determina dacă se impune sau nu angajarea răspunderii efective a statului trebuie avută în vedere și atitudinea subsecventă a acestuia (a se vedea *Ilașcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei* [MC], Cererea nr. 48.787/99, paragrafele 317, 382, 384-385 și 393, CEDO 2004-...).

96. Mai mult, Curtea nu exclude posibilitatea ca obligația pozitivă a statului, impusă de art. 8, de a proteja integritatea fizică a individului să se extindă și în ceea ce privește eficacitatea anchetei penale (a se vedea *Osman împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Hotărârea din 28 octombrie 1998, Reports 1998-VIII, pag. 3.164, paragraful 128).

97. Indiferent de abordarea analitică adoptată - obligație pozitivă sau ingerința -, principiile aplicabile în ceea ce privește justificarea măsurii în sensul art. 8 alin. 2 sunt similare (a se vedea *Powell și Rayner împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Hotărârea din 21 februarie 1990, Seria A nr. 172). În ambele ipoteze trebuie să se asigure realizarea unui just echilibru între interesele individuale și cele ale societății, statele bucurându-se de o anumită marjă de apreciere în îndeplinirea acestor obligații în spiritul Convenției (a se vedea *Hatton și alții împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* [MC], Cererea nr. 36.022/97, paragraful 98, CEDO 2003-VIII; *Rees împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Hotărârea din 17 octombrie 1986, Seria A nr. 106, pag. 15, paragraful 37, și *Leander împotriva Suediei*, Hotărârea din 26 martie 1987, Seria A nr. 116, pag. 25, paragraful 59). Mai mult chiar, în analiza obligației pozitive impuse de art. 8 alin. 1, în ceea ce privește justul echilibru, trebuie avute în vedere și scopurile menționate în art. 8 alin. 2 (a se vedea *Rees împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, citat anterior, loc. cât.; *Lopez Ostra împotriva Spaniei*, Hotărârea din 9 decembrie 1994, Serie A nr. 303-C, pag. 54, paragraful 51).

98. Obligația înaltelor părți contractante instituită de art. 1 din Convenție de a recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Convenție, coroborată cu art. 3, impune statelor părți să ia măsuri de natură să asigure ca indivizii aflați sub jurisdicția lor nu sunt supuși unor rele tratamente, inclusiv aplicate de către

particulari (a se vedea *M.C. împotriva Bulgariei*, Cererea nr. 39.272/98, paragrafele 149-150, CEDO 2004-...; *A. împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Hotărârea din 23 septembrie 1998, Reports 1998-VI, pag. 2.699, paragraful 22; *Z. și alții împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* [MC], Cererea nr. 29.392/95, paragrafele 73-75, CEDO 2001-V, și *E. împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Cererea nr. 33.218/96 din 26 noiembrie 2002).

99. Art. 3 din Convenție consacră una dintre valorile fundamentale ale unei societăți democratice. El interzice în termeni absoluți tortura și pedepsele sau tratamentele inumane ori degradante, indiferent de circumstanțe sau de comportamentul victimei (a se vedea, în acest sens, *Labita împotriva Italiei* [GC], Cererea nr. 26.772/95, paragraful 119, ECHR 2000-IV).

100. Potrivit jurisprudenței Curții, relele tratamente aplicate victimei trebuie să atingă un prag minim de gravitate pentru a cădea sub incidenta art. 3. Aprecierea gravității minime este relativă. Ea depinde de numeroși factori, precum durata tratamentului aplicat, efectele sale fizice și psihice asupra persoanei care le-a suferit, iar, în unele situații, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei (a se vedea, printre altele, *Irlanda împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Decizia din 18 ianuarie 1978, Seria A nr. 25, pag. 65, paragraful 162).

101. Curtea a reținut tratamentul ca fiind „inuman” în situația în care, *inter alia*, a fost premeditat, fiind aplicat pe durata mai multor ore, și a provocat fie leziuni corporale, fie suferințe intense de natură psihică sau mentală. Tratamentul a fost calificat ca fiind „degradant” întrucât a cauzat victimelor sentimente de teamă, de neliniște și de inferioritate, de natură a le umili și a le înjosi (a se vedea, în acest sens, *Kudla împotriva Poloniei* [MC], Cererea nr. 30.210/96, paragraful 92, ECHR 2000-XI). Pentru a decide dacă un anumit tratament este sau nu degradant în sensul art. 3, Curtea examinează dacă scopul aplicării lui este acela de a umili sau înjosi victima și dacă, prin efectele produse, a fost adusă o atingere personalității acesteia, într-o manieră incompatibilă cu art. 3 (a se vedea, în acest sens, *Raninen împotriva Finlandei*, Decizia din 16 decembrie 1997, Reports 1997-VIII, pag. 2.821-22, paragraful 55). Cu toate acestea, absența unui asemenea scop nu ar putea exclude într-o manieră definitivă constatarea unei încălcări a art. 3 (a se vedea, în acest sens, *Peers împotriva Greciei*, Cererea nr. 28.524/95, paragraful 74, CEDO 2001-III).

2. Aplicarea în speță a principiilor sus-menționate

102. Curtea reține că distrugerea imobilelor și a bunurilor reclamanților, precum și îndepărtarea lor forțată din localitate au avut loc în cursul lunii septembrie 1993, înaintea ratificării Convenției de către România, în iunie 1994. În consecință, ea nu poate examina aceste aspecte (a se vedea Decizia *Moldovan și alții împotriva României*, cererile conexate nr. 41.138/98 și 64.320/01, 13 martie 2001).

103. Din probele prezentate de reclamanți și din deciziile civile ale instanțelor judecătorești rezultă în mod evident că lucrătorii de poliție au fost implicați în organizarea acțiunii de incendiere a imobilelor, iar ulterior, inclusiv după luna iunie 1994, au încercat să mușamalizeze incidentul (a se vedea paragrafele 39, 40, 48, 50, 52 și 53 de mai sus). În urma incidentului, fiind izgoniți din căminele lor și din localitate, reclamanții au fost nevoiți să locuiască, unii chiar și în prezent, în condiții improprii și supraaglomerate - beciuri, cotețe de

păsări, grajduri etc. - și să-și schimbe frecvent adresa, mutându-se la prieteni sau rude în condiții de extremă supraaglomerare.

104. În consecință, față de repercusiunile directe ale actelor agenților statului asupra drepturilor reclamanților, Curtea apreciază că se poate angaja răspunderea statului pârât în ceea ce privește condițiile locative în care au trăit ulterior reclamanții.

105. În speță nu se poate contesta faptul că aspectul condițiilor locative ale reclamanților este inclus în noțiunea de viața privată și de familie, precum și în noțiunea de domiciliu. Art. 8 este astfel incident plângerilor reclamanților.

106. Curții îi revine, în consecință, sarcina de a determina dacă autoritățile naționale au luat măsuri adecvate pentru a pune capăt încălcării drepturilor reclamanților.

107. În acest context, Curtea reține următoarele:

a) În ciuda implicării agenților oficiali ai statului în acțiunea de incendiere a imobilelor reclamanților, parchetul a dispus neînceperea urmăririi penale față de aceștia și în consecință a împiedicat instanțele naționale să-i tragă la răspundere penală;

b) instanțele naționale au refuzat, timp de mulți ani, să acorde despăgubiri materiale corespunzătoare distrugerii bunurilor reclamanților, întemeindu-și refuzul pe bună-credință a reclamanților (a se vedea paragraful 71);

c) abia prin decizia Tribunalului Mureș, pronunțată în data de 12 mai 2003, 10 ani mai târziu, au fost acordate despăgubiri materiale corespunzătoare distrugerii imobilelor, nu însă și aferente bunurilor mobile distruse;

d) în cuprinsul considerentelor sentinței penale privind sătenii inculpați sunt menționate remarci discriminatorii în ceea ce privește originea reclamanților de etnie romă (a se vedea paragraful 44);

e) cererea reclamanților privind plata de daune morale a fost respinsă în prima instanță, apreciindu-se că incendierea locuințelor reclamanților și pierderea unor membri de familie nu este de natură a provoca prejudicii morale (a se vedea paragrafele 72 și 76);

f) analizând cererea reclamantei Floarea Maria Zoltan de acordare a unei rente în favoarea copilului sau minor, al cărui părinte a decedat în incendiu, Tribunalul Mureș a acordat, prin sentința sa din data de 25 februarie 2005, o rentă al cărei quantum a fost stabilit la o pătrime din salariul minim pe economie, înjumătățit apoi datorită faptului că victima fusese cea care a provocat agresorii;

g) trei imobile nu au fost până în prezent reconstruite iar, conform fotografiilor prezentate de reclamanți, cele reconstruite sunt nelocuibile, prezentând spații largi între cadrul ferestrelor și pereți și acoperișuri incomplete; și

h) majoritatea reclamanților nu s-au mai întors în localitate nici până în prezent, trăind răsătoriți în țară sau în Europa.

108. În opinia Curții, elementele anterior menționate, interpretate coroborat, relevă atitudinea generală a autorităților - procurori, instanțe civile și penale, autorități centrale și locale - care a perpetuat sentimentul reclamanților de insecuritate, ulterior lunii iunie 1994, și care constituie prin ea însăși o ingerință în drepturile reclamanților la domiciliu și la respectarea vieții private și de familie (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Akdivar împotriva Turciei*, Hotărârea din 16 septembrie 1996, Reports 1996-IV, pag. 1.215, paragraful 88).

109. Curtea concluzionează că ingerința anterior menționată și eșecul repetat al autorităților statale de a stopa încălcările drepturilor reclamanților au condus la o încălcare continuă a art. 8 din Convenție.

110. Mai mult chiar, reține că elemente precum condițiile locative ale reclamanților aferente ultimilor 10 ani, în special supraaglomerarea și mediul neigienic, și efectele acestora asupra sănătății și bunăstării reclamanților, coroborate cu perioada îndelungată pe parcursul căreia reclamanții au fost nevoiți să trăiască în asemenea condiții și cu atitudinea generală a autorităților, au cauzat acestora suferințe psihice intense, prin aceasta aducând atingere demnității lor umane și creându-le sentimente de natură a-i umili și înjosi.

111. De asemenea, referirile la onestitatea reclamanților și la modul acestora de viață, efectuate de unele autorități publice investite cu soluționarea plângerilor reclamanților (a se vedea deciziile instanțelor civile și penale și observațiile primarului comunei Chețani, paragrafele 44, 66 și 71 de mai sus) par a fi, dată fiind absența oricărei fundamentări, esențialmente discriminatorii. În acest context, Curtea reamintește că orice discriminare rasială poate constitui prin ea însăși un tratament degradant, în sensul art. 3 din Convenție (a se vedea *East African Asians împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Commission Report, 14 decembrie 1973, DR 78, pag. 5, paragraful 62).

Asemenea observații trebuie apreciate ca fiind un factor agravant în analiza plângerii reclamanților referitoare la încălcarea art. 3 din Convenție.

112. Curtea apreciază că cele anterior reținute nu au fost afectate în nici un fel prin pronunțarea deciziei Curții de Apel Târgu Mureș din 24 februarie 2004, definitivă și irevocabilă la 25 februarie 2005, de vreme ce aceasta nici nu a recunoscut și nici nu a redresat încălcarea Convenției (a se vedea, în acest sens, *Amuur împotriva Franței*, Hotărârea din 25 iunie 1996, Reports 1996-III, pag. 846, paragraful 36, și *Dalban împotriva României* [GC], Cererea nr. 28.114/95, paragraful 44, ECHR 1999-VI).

113. În lumina celor expuse anterior, Curtea apreciază că discriminarea etnică la care reclamanții au fost supuși în mod public prin modul de soluționare a petițiilor acestora de către autorități, precum și condițiile locative ale reclamanților aduc atingere demnității lor umane, constituind, în lumina circumstanțelor cauzei, tratamente degradante în sensul art. 3 din Convenție.

114. În consecință, Curtea consideră ca a avut loc, de asemenea, o încălcare a art. 3 din Convenție.

II. Pretinsa încălcare a art. 6 din Convenție

115. Reclamanții se plâng că eșecul autorităților de a desfășura cercetări penale adecvate, finalizate prin trimiterea în judecata a tuturor persoanelor responsabile și condamnarea penală a acestora, le-a împiedicat accesul la justiție, în sensul imposibilității de promovare a unei acțiuni în pretenții împotriva statului, responsabil de abuzurile lucrătorilor de poliție în cauza. Parte dintre reclamanți se plâng, de asemenea, de faptul că datorită duratei anchetei penale acțiunea civilă promovată nu a fost încă soluționată. Ei invocă art. 6 paragraful 1 din Convenție, conform căruia

„Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...]”.

A. Dreptul de acces la un tribunal

116. Reclamanții susțin că rezoluția de neîncepere a urmăririi penale, întemeiată pe motivul ca făptuitorii nu au comis faptele reclamate [art. 10 lit. c) din Codul de procedură penală] i-a împiedicat să promoveze o acțiune civilă împotriva lucrătorilor de poliție. O asemenea constatare are prioritate față de acțiunea civilă ce necesită ca pretinsul pârât să fi comis fapta ce i se impută. Reclamanții recunosc că situația ar fi fost alta în cazul în care organul de urmărire penală și-ar fi întemeiat soluția pe lipsa intenției.

Mai mult, potrivit art. 1003 din Codul civil toate persoanele responsabile trebuie să fie acționate în justiție printr-o singură acțiune, răspunderea acestora fiind solidară. În consecință, reclamanții nu ar fi putut să acționeze în justiție lucrătorii de poliție separat față de civili. Sesizând organele de cercetare penală, reclamanții au formulat pretenții civile în procesul penal împotriva tuturor potențialilor făptuitori, inclusiv împotriva lucrătorilor de poliție. În ciuda celor reținute în cuprinsul considerentelor hotărârilor penale referitoare la faptul că nu numai inculpații sunt vinovați de comiterea faptelor deduse judecării, instanțele civile au obligat la plata de despăgubiri numai pe cei condamnați penal sau succesorii acestora. S-a procedat în aceasta modalitate întrucât potrivit art. 22 din Codul de procedură penală hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile cu privire la existența faptei, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia. În consecință, instanța civilă nu putea dispune contrar constatărilor instanței penale referitoare la identificarea persoanelor culpabile.

În final, reclamanții susțin că prezenta cauza diferă de *Assenov și alții împotriva Bulgariei* (Hotărârea din 28 octombrie 1998, Reports 1998-VIII), unde polițiștii puteau fi acționați în judecata în fața unei instanțe civile în baza legii privind răspunderea delictuală a statului, acțiunea fiind exceptată de la plata taxelor de timbru. Legislația română nu conține dispoziții care să permită unei persoane care pretinde că a fost supus la rele tratamente să acționeze în justiție, în fața instanței civile, un lucrător de poliție. Chiar în ipoteza în care se admite că reclamanții ar fi avut posibilitatea să introducă o acțiune civilă împotriva lucrătorilor de poliție, data fiind lipsa de resurse financiare a acestora, nu ar fi putut plăti taxele de timbru aferente, aproximativ 10% din suma reclamată, ceea ce ar fi împiedicat instanța să cerceteze temeinicia acțiunii formulate.

117. Guvernul susține că, în ciuda rezoluției organului de urmărire penală de neîncepere a urmăririi penale față de lucrătorii de poliție pretins implicați în incident, reclamanții puteau formula acțiune civilă împotriva acestora în temeiul art. 999 și 1000 din Codul civil, dacă se făcea dovada că au suferit un prejudiciu. Mai mult, art. 22 din Codul de procedură penală nu împiedica reclamanții să promoveze o asemenea acțiune. Se subliniază că dreptul de acces la un tribunal nu presupune dreptul de a cere deschiderea unei proceduri de urmărire penală împotriva unei terțe persoane și nici dreptul ca o procedură penală să conducă la condamnarea acelei persoane. Invoca în acest sens *Cauza Assenov și alții împotriva Bulgariei* anterior menționată.

118. Curtea reamintește ca art. 6 alin. 1 din Convenție asigură oricărei persoane dreptul de a se supune examinării unei instanțe judecătorești orice pretenție privind drepturile și obligațiile sale civile. Dreptul de acces la un tribunal în materie civilă constituie un aspect al dreptului la un tribunal, prevăzut de art. 6 alin. 1 (a se vedea, printre altele, *Aksoy împotriva Turciei*, hotărârile din 18 decembrie 1996, Reports 1996-VI, pag. 2.285, paragraful 92; *Waite și Kennedy împotriva Germaniei* [GC], Cererea nr. 26.083/94, paragraful 50, ECHR 1999-I; *Golder împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, Hotărârea din 21 februarie 1975, Seria A nr. 18, pag. 18, paragraful 36). Aceasta dispoziție este în mod evident incidentă în cazul acțiunilor în pretenții în care agenți ai statului sunt pretins implicați în aplicarea de tratamente contrare art. 3, inclusiv în distrugerea de imobile sau alte valori patrimoniale.

Cerința liberului acces la justiție trebuie nu doar să fie prevăzută în legislația internă, ci să aibă și aplicabilitate practică, în absența căreia îi lipsește accesibilitatea și eficacitatea (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Akdivar și alții*, anterior citată, pag. 1.210, paragraful 66). Acest principiu își găsește aplicare cu atât mai mult când este vorba despre dreptul de acces la un tribunal, față de poziția primordială pe care o ocupă dreptul la un proces echitabil într-o societate democratică (a se vedea, în acest sens, *Airey împotriva Irlandei*, Hotărârea din 9 octombrie 1979, Seria A nr. 32, pag. 12-13, paragraful 24).

Mai mult, doar o instituție care are competența deplină, inclusiv posibilitatea de a desființa, pe baza normelor legale aplicabile și după o procedură organizată, decizia apelată, poate fi definită ca „tribunal” în sensul art. 6 paragraful 1 (a se vedea, în acest sens, *Umlauft împotriva Austriei*, Hotărârea din 23 octombrie 1995, Seria A nr. 328-B, pag. 39-40, paragrafele 37-39). În analiza existenței unui remediu eficace în cazul distrugerii locuințelor, Curtea va avea în vedere insecuritatea și vulnerabilitatea poziției reclamanților și faptul că aceștia au ajuns să depindă de autorități, ulterior evenimentelor, în ceea ce privește împlinirea nevoilor lor esențiale (a se vedea *Cauza Akdivar împotriva Turciei*, citată anterior, pag. 1.213, paragraful 73).

119. Guvernul susține că reclamanții puteau să promoveze acțiuni civile împotriva lucrătorilor de poliție implicați în incident, acțiuni a căror temeinicie putea fi analizată indiferent de modul de soluționare a laturii penale a cauzei. Aceasta ipoteza nu a fost însă verificată în practică, de vreme ce reclamanții nu au promovat astfel de acțiuni în pretenții.

În ceea ce privește jurisprudența națională expusă de părți, Curtea constată că în nici una dintre aceste hotărâri judecătorești nu se statuează că instanța civilă nu este ținută de

soluția organului de urmărire penală de neîncepere sau scoatere de sub urmărire penală, întrucât fapta reclamată nu a fost comisă de făptuitor sau învinuit. Același aspect este valabil și în ceea ce privește hotărârea judecătorească datând din 1972, înaintată de Guvern (paragraful 83), în care singura problemă de drept analizată a fost aceea de a stabili dacă instanța civilă este în măsura să analizeze temeinicia acțiunii civile, deși ancheta penală a fost finalizată în sensul netrimiterii în judecata. În speță, Curtea Supremă de Justiție nu s-a pronunțat asupra aspectului dacă instanța civilă era ținută de constatarea organului de urmărire penală.

120. În consecință, Curtea constată că nu a fost demonstrată posibilitatea promovării unei acțiuni civile eficiente împotriva lucrătorilor de poliție față de circumstanțele cauzei. Prin urmare, Curtea nu poate stabili dacă instanțele naționale s-ar fi putut pronunța asupra pretențiilor reclamanților, în cazul în care aceștia ar fi promovat o acțiune în răspundere civilă delictuală împotriva lucrătorilor de poliție.

121. Cu toate acestea, se constată că reclamanții au intentat acțiuni în pretenții împotriva civililor condamnați penal, solicitând despăgubiri pentru condițiile lor locative ulterioare distrugerii căminelor acestora. Aceste acțiuni au fost eficiente, fiindu-le admise și acordându-li-se despăgubiri (paragraful 77). În aceste condiții, Curtea apreciază că reclamanții nu pot pretinde un drept suplimentar la o acțiune civilă separată, împotriva lucrătorilor de poliție pretins implicați în incident.

122. În lumina acestor considerente, Curtea concluzionează în sensul că nu a avut loc o încălcare a art. 6 alin. 1 din Convenție, în ceea ce privește dreptul de acces efectiv la un tribunal.

B. Durata procedurii

123. Reclamanții susțin că, în ciuda numărului mare de inculpați și martori implicați, cauza nu a fost de o complexitate deosebită. Situația de fapt a fost relativ clară, reclamanții fiind în măsura să furnizeze organelor de poliție numele multor persoane implicate. Cauza nu a ridicat nici o problemă de drept de natură inovatoare sau complexă. Autoritățile române au întârziat arestarea inculpaților din septembrie 1993 până în ianuarie 1997, fără a furniza motive credibile pentru aceasta pasivitate. Reclamanții contrazic susținerea Guvernului în sensul că sunt responsabili de aceasta întârziere datorită neplății onorariului expertului. Ei subliniază că nu posedau resurse financiare, locuiau în condiții precare și nu puteau plăti onorariul. Dacă imposibilitatea de a suporta financiar o astfel de taxă a condus la pierderea dreptului de a obține soluționarea pretențiilor lor civile, aceasta, prin ea însăși, constituie o încălcare a art. 6 alin. 1 din Convenție.

Mai mult, pretențiile civile prezentau o miză foarte ridicată pentru reclamanți - realizarea eforturilor lor de a-și reconstrui căminele și de a-și reface viața pentru a asigura condiții de viață decente copiilor lor și altor membri de familie.

Ei fac trimitere la o jurisprudență amplă a Curții, printre care cauzele *Torri împotriva Italiei* (Hotărârea din 1 iulie 1997, Reports of Judgements and Decisions 1997-IV),

Corigliano împotriva Italiei (Hotărârea din 10 decembrie 1982, Seria A nr. 57), *Bunkate împotriva Olandei* (Hotărârea din 26 mai 1993, Seria A nr. 248-B) și *De Micheli împotriva Italiei* (Hotărârea din 26 februarie 1993), Seria A nr. 257-D).

124. Guvernul apreciază cauza ca fiind complexă, față de obiectul acesteia - infracțiuni comise de un număr mare de săteni, pe parcursul unei nopți întregi -, și că întocmirea unei expertize privind cuantumul prejudiciului patrimonial cauzat era necesară. Se susține că reclamanții sunt parțial responsabili de durata procedurii civile, întrucât pe parcursul mai multor săptămâni au refuzat să remunereze expertul numit de instanță.

125. Curtea reamintește că aprecierea caracterului rezonabil al duratei unei proceduri judiciare trebuie să fie făcută, în fiecare cauză în parte, în funcție de circumstanțele sale, precum și prin raportare la următoarele criterii: complexitatea cauzei, comportamentul părților și al autorităților statale competente și importanța litigiului pentru cei interesați (a se vedea, printre multe altele, Hotărârea *Frydlender împotriva Franței* [GC], Cererea nr. 30.979/96, paragraful 43, ECHR 2000-VII).

126. Durata anchetei penale trebuie să fie avută în vedere în calcularea termenului rezonabil în materie civilă, atunci când aceasta anchetă este în măsură să afecteze rezultatul unui litigiu civil derulat în fața instanțelor competente (a se vedea Hotărârea *Rezette împotriva Luxemburgului*, Cererea nr. 73.983/01, paragraful 32, 13 iulie 2004).

127. De vreme ce competența Curții *ratione temporis* acoperă numai perioada ulterioară ratificării Convenției de către România în data de 20 iunie 1994, va avea în vedere stadiul procedural existent la acea dată (a se vedea, printre multe altele, *mutatis mutandis*, Hotărârea *Yagci și Sargin împotriva Turciei* din 8 iunie 1995, Seria A nr. 319-A, pag. 16, paragraful 40).

128. Perioada de luat în considerare a început în septembrie 1993, când reclamanții au formulat plângeri penale și s-au constituit părți civile în procesul penal, și s-a încheiat în 25 februarie 2005, după mai mult de 11 ani, dintre care 9 luni înainte de intrarea în vigoare a Convenției pentru România. Trei instanțe judecătorești s-au pronunțat în cauză.

129. Curtea reține că au trecut 5 ani până la disjungerea acțiunii civile de cea penală în data de 23 iunie 1998 (a se vedea paragraful 43) pentru a evita tergiversarea cauzei. Cu toate acestea, prima sentință pe latura civilă a fost pronunțată în 12 ianuarie 2001, respectiv la 7 ani după depunerea cererii. Aceasta sentință a fost desființată în data de 17 octombrie 2001, datorită unui ansamblu de erori procedurale (a se vedea paragraful 75). Numai doi ani mai târziu, în mai 2003, tribunalul a pronunțat o nouă soluție asupra temeiniciei acțiunii. În data de 24 februarie 2004, curtea de apel a modificat în parte sentința instanței inferioare. Curtea Supremă de Justiție a menținut, prin decizia sa definitivă și irevocabilă din data de 25 februarie 2005, hotărârea curții de apel. Deși Curtea conștientizează dificultatea organizării procedurii în situația existenței a mai mult de 30 de inculpați și părți civile, procedura ce reclamă necesitatea unei expertize referitoare la cuantumul prejudiciilor cauzate victimelor, ea reține ca durata acesteia nu a fost determinată de timpul necesar efectuării expertizelor

tehnice, de vreme ce raportul principal de expertiză a fost întocmit în cursul anului 1999. Durata îndelungată a acesteia s-a datorat mai degrabă erorilor comise de instanțele naționale.

130. Având în vedere criteriile stabilite în jurisprudența sa anterioară privind analiza termenului rezonabil, precum și circumstanțele cauzei, Curtea constată că durata procedurii civile nu satisface cerința respectării unui termen rezonabil, instituită de art. 6 alin. 1 din Convenție.

131. În consecință, a avut loc o încălcare a art. 6 alin. 1 din Convenție sub acest aspect.

III. Pretinsa încălcare a art. 14 raportat la art. 6 și 8 din Convenție

132. Reclamanții susțin că, datorită originii lor etnice, au fost discriminați de organele judiciare și de autorități, încălcându-se astfel art. 14 din Convenție, potrivit căruia „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limba, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

133. Ei afirmă că observațiile Tribunalului Mureș expuse în considerentele Sentinței din 17 iulie 1998 relevă în mod clar sentimente ostile romilor, iar refuzul autorităților de a îmbunătăți condițiile lor de viață ulterior evenimentelor din septembrie 1993 a constituit expresia ostilității față de populația de etnie romă. Ei susțin că reprezentanți ai autorităților locale, în special primarul localității Hădăreni, în cuprinsul notei sale informative privind stadiul reconstruirii imobilelor populației romă, au demonstrat poziția evidentă a acestora, îndreptată împotriva familiilor romilor, cu încălcarea art. 8, coroborat cu art. 14 din Convenție. Mai mult, observațiile Tribunalului Mureș expuse în considerentele Sentinței din 17 iulie 1998, deși făcute în cursul procesului penal după disjungerea laturii civile, ar fi putut avea consecințe asupra modului de soluționare a acțiunii civile, avându-se în vedere legătura strânsă, potrivit legislației române, dintre latura penală și cea civilă a procesului penal.

134. De asemenea, maniera surprinzătoare prin care instanța civilă a respins capetele de cerere privind solicitarea de despăgubiri aferente distrugerii bunurilor mobile și a pieselor de mobilier, prin Sentința din 12 ianuarie 2001, observațiile acesteia ce caracterizează reclamanții ca fiind nesinceri și evazionști fiscal, refuzul sau de a acorda daune morale pentru distrugerea locuințelor și cuantumul redus al pretențiilor admise constituie o discriminare a reclamanților în exercițiul dreptului lor de a supune examinării unei instanțe judecătorești pretențiile lor privind drepturi și obligații civile, prin aceasta încălcându-se art. 14 raportat la art. 6 din Convenție.

135. Guvernul susține că în absența unei încălcări a art. 8, reclamanții nu pot invoca încălcarea art. 14 din Convenție. Autoritățile statale au acordat același sprijin comunității romă ca și cel acordat altor categorii de populație, spre exemplu celor afectați de catastrofe naturale. Nu a existat, în consecință, nici o formă de discriminare. În ceea ce privește faptul că reclamanții invocă încălcarea art. 6 raportat la art. 14 din Convenție, Guvernul admite ca termenii menționați au fost folosiți, dar subliniază că aceasta s-a întâmplat în cursul

procesului penal, unde reclamantii aveau calitatea de parte civilă și nu de inculpat. În consecință, art. 6 nu este incident în cauză, iar art. 14 din Convenție nu se poate raporta la acesta.

136. Curtea reiterează ca art. 14 din Convenție completează celelalte dispoziții substanțiale ale Convenției și ale protocoalelor adiționale. El nu are o existență independentă, ci poate fi invocat numai cu privire la drepturile și libertățile pe care acestea le reglementează. Deși incidenta art. 14 nu presupune o încălcare a acestor drepturi și libertăți - iar astfel poate apărea ca autonom -, aplicarea art. 14 se poate face numai în legătură cu un fapt care intră în sfera de aplicare a unui alt drept apărut de Convenție (a se vedea, printre multe altele, Hotărârea *Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* din 28 mai 1985, Seria A nr. 94, p. 35, paragraful 71, și Hotărârea *Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei* din 18 iulie 1994, Seria A nr. 291-B, p. 32, paragraful 22).

137. În ceea ce privește sfera de aplicare a garanției instituite de art. 14 din Convenție, conform unei jurisprudențe constante, o diferență de tratament are natură discriminatorie dacă nu se bazează pe o justificare rezonabilă și obiectivă, adică dacă nu urmărește un scop legitim sau dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit. Mai mult, statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere pentru a determina dacă și în ce măsură diferențele dintre situații analoage sunt de natură să justifice un tratament diferit (a se vedea, în acest sens cauzele *Gaygusuz împotriva Austriei*, Hotărârea din 16 septembrie 1996, Reports 1996-IV, p. 1.142, paragraful 42, și *Frette împotriva Franței*, Cererea nr. 36.515/97, paragraful 34, ECHR 2002-I).

138. Curtea reține că circumstanțele cauzate cad sub incidenta art. 6 și 8 din Convenție (a se vedea paragrafele 105, 109, 126 și 131 de mai sus) și, în consecință, art. 14 este aplicabil.

139. Ea constată că atacurile au fost îndreptate împotriva reclamantilor datorită originii lor etnice. Curtea nu este competentă *ratione temporis* să examineze incendierea locuințelor reclamantilor și nici uciderea unor rude ale acestora. Constată însă ca originea etnică a reclamantilor pare a fi fost decisivă în durata și modul de soluționare a cauzei de către instanțele naționale după ratificarea Convenției de către România. Reține în continuare existența remarcilor discriminatorii repetate, formulate de către autorități pe tot parcursul soluționării cauzei al cărei obiect cădea în sfera de aplicare a art. 8 din Convenție, prin respingerea capetelor de cerere privind acordarea de despăgubiri aferente distrugerii bunurilor mobile și a pieselor de mobilier, precum și respingerea cererii de acordare de daune morale în urma distrugerii locuințelor reclamantilor.

În ceea ce privește Decizia din 24 februarie 2004, menținută de Înalta Curte de Casație și Justiție în data de 25 februarie 2005, considerentele reducerii quantumului daunelor morale priveau în mod direct caracteristicile etniei reclamantilor.

140. Curtea constată că Guvernul nu a prezentat nici o justificare a diferenței de tratament aplicat reclamantilor și, în consecință, constată o încălcare a art. 14 din Convenție, raportat la art. 6 și 8.

IV. Cu privire la aplicarea art. 41 din Convenție

A. Prejudiciul material și moral

141. Art. 41 din Convenție statuează în sensul că

„În cazul în care Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

142. Reclamanții solicită acordarea de despăgubiri aferente distrugerii imobilelor de locuit și a bunurilor din gospodărie. Ei admit ca o parte din imobile au fost reconstruite din fonduri bugetare, dar lucrările au fost executate defectuos, iar majoritatea imobilelor au fost reconstruite doar parțial. Pretențiile lor corespunzătoare distrugerii imobilelor au fost întemeiate pe concluziile raportului de expertiză întocmit de un expert numit de Tribunalul Mureș.

Ei subliniază că, în majoritatea cazurilor, nu au putut furniza probatorii obiective privind valoarea bunurilor din gospodărie, întrucât orice înscrisuri probatorii au pierit în incendiu. Ei afirmă că, în ciuda precarității resurselor financiare, nici unul dintre imobile nu a fost gol și, în consecință, potrivit Cauzei *Akdivar împotriva Turciei* anterior menționate, dacă instanța nu a ținut cont de susținerilor lor privind existența bunurilor și valoarea acestora trebuia să se raporteze, în echitate, la valoarea unor bunuri gospodărești uzuale.

Unii dintre reclamanți au pretins restituirea cheltuielilor necesitate de ocuparea unui nou spațiu locativ ulterior distrugerii locuințelor lor.

143. În particular, reclamanții pretind plata următoarelor sume: Iulius Moldovan solicită suma de 40.000 EUR pentru distrugerea locuinței sale și suma de 55.000 EUR pentru distrugerea prin incendiere a bunurilor gospodărești și a altor active, inclusiv profitul obținut în urma vânzării a 400 de oi; Melenuța Moldovan - suma de 2.133 EUR pentru distrugerea bunurilor sale gospodărești; Maria Moldovan - suma de 947 EUR aferentă distrugerii imobilului sau și a altor bunuri; Otilia Rostaș - suma de 2.573 EUR pentru distrugerea bunurilor sale; Petru (Gruia) Lăcătuș - suma de 10.738 EUR aferentă distrugerii imobilului sau și a altor bunuri; Maria Floarea Zoltan - suma de 2.240 EUR pentru distrugerea bunurilor sale și Petru (Dîgăla) Lăcătuș - suma de 5.530 EUR aferentă distrugerii imobilului sau și a altor bunuri gospodărești.

144. Reclamanții susțin în continuare că sentimentele de neputință și frustrare datorate neinculpării lucrătorilor de poliție, durata procedurii civile, atitudinea xenofobă a organelor judiciare, insecuritatea situației lor locative și condițiile de viața din trecut și, în unele cazuri, încă existente le-au cauzat prejudicii morale. În cuprinsul memoriului datând din 29 august 2003 ei au pretins sub acest capăt de cerere sume variind între 30.000 EUR și 50.000 EUR de persoana, în funcție de situația personală: reclamanții ale căror imobile au fost reconstruite au cerut fiecare sumă de 30.000 EUR, în timp ce reclamanții ale căror imobile nu au fost

reconstruite, respectiv Petru (Dîgăla) Lăcătuș și Maria Floarea Zoltan, au cerut fiecare sumă de 50.000 EUR.

145. În data de 29 ianuarie 2003 Maria Floarea Zoltan a solicitat suma de 1.000.000 EUR reprezentând daune morale. Ea a subliniat faptul că, ulterior evenimentelor din septembrie 1993*), a fost izgonită împreună cu fiul sau, din localitate, toate încercările sale ulterioare de a se întoarce în comunitate fiind sortite eșecului. Mai mult, a fost umilită și hărțuită de către serviciile secrete, care au urmărit-o, ca rezultat al campaniei mass-media de denigrare a populației de etnie romă. Față de aceste considerente, în 2001 a plecat împreună cu fiul sau în Marea Britanie, unde a obținut azil politic. În prezent urmează împreună un tratament, inclusiv în cadrul Fundației Medicale a Victimelor Actelor de Tortura, pentru traumele psihologice suferite ulterior evenimentelor în cauză.

Notă

*) Textul original menționează, dintr-o eroare materială, septembrie 2003 (n.t.).

Printr-un memoriu adresat Curții în data de 19 iulie 2004 Otilia Rostaș a solicitat despăgubiri în cuantum de 120.000 EUR, iar Melenuța Moldovan a solicitat despăgubiri în cuantum de 100.000 EUR.

Iulius Moldovan a solicitat, printr-un memoriu datând din 6 iulie 2004, despăgubiri în cuantum de 196.875 EUR pentru distrugerea locuinței sale și a bunurilor gospodărești, având în vedere deprecierea monedei naționale în ultimii 10 ani. El a solicitat, de asemenea, suma de 300.000 EUR daune morale.

146. Pentru a rezuma, avându-se în vedere toate capetele de cerere privind daune materiale și morale, reclamantii au pretins plata următoarelor sume: Iulius Moldovan - 496.875 EUR; Melenuța Moldovan - 100.000 EUR; Maria Moldovan - 30.947 EUR; Otilia Rostaș - 120.000 EUR; Petru (Gruia) Lăcătuș - 40.738 EUR; Maria Floarea Zoltan - 1.002.240 EUR și Petru (Dîgăla) Lăcătuș - 55.530 EUR.

147. Reclamantii nu au solicitat plata cheltuielilor de judecată.

148. Guvernul susține că statul pârât nu poate fi ținut responsabil de pretinsa încălcare a drepturilor și libertăților invocate și că oricum au fost avansate fonduri pentru reconstrucția imobilelor reclamantilor. În cursul lunii octombrie 2003 ei au înaintat un raport de expertiză întocmit, la cererea lor, de către un expert local, care a concluzionat în sensul că, ulterior reconstruirii unei părți din imobile, condițiile locative ale reclamantilor sunt fie „bune”, fie „satisfăcătoare”. S-a apreciat totuși că sunt necesare lucrări ulterioare pentru a face aceste imobile locuibile, respectiv: lucrări de zidărie, inclusiv finalizarea plafonului, lucrări la sistemul de electricitate și de scurgere a apelor pluviale, costul acestora fiind estimat la suma de 1.000 EUR.

Oricum, Guvernul apreciază excesive și neîntemeiate sumele pretinse de reclamantii.

149. Curtea reiterează constatările sale:

– reclamantii au fost supuși unor tratamente degradante, în sensul art. 3 din Convenție;

– a existat o ingerință în dreptul acestora la domiciliu și la respectarea vieții private și de familie neconformă art. 8 din Convenție;

– durata procedurii civile nu a fost rezonabilă în sensul art. 6 alin. 1 din Convenție; și

– reclamanții au fost discriminați, datorită originii lor etnice, în exercitarea drepturilor acestora ocrotite de art. 8 din Convenție, prin încălcarea art. 14. Toate aceste încălcări ale dispozițiilor Convenției s-au datorat condițiilor de viață ale reclamanților, posterioare ingerinței autorităților statului pârât în drepturile reclamanților ulterior lunii iunie 1994, și eșecului repetat al acestora de a pune capăt acestor încălcări.

150. Curtea apreciază că există o legătură causală între ingerințele în drepturile reclamanților și prejudiciul material reclamat, de vreme ce Guvernul a fost găsit responsabil de incapacitatea de a pune capăt încălcărilor aduse drepturilor reclamanților care au generat pentru aceștia condiții inacceptabile de viață. Constată, de asemenea, că raportul de expertiză prezentat de părți este inexact și inconsistent. Totodată, apreciază că, în urma ingerințelor constatate, reclamanții au suferit în mod indubitabil prejudicii morale, ce nu pot fi reparate prin simpla constatare a încălcării.

151. În consecință, față de gravitatea încălcării normelor Convenției, de cuantumul daunelor deja acordate de instanța internă prin Hotărârea definitivă și irevocabilă din 25 februarie 2005 și statuând în echitate, conform art. 41 din Convenție, Curtea acordă acestora următoarele sume, plus orice sumă ce ar putea fi datorată cu titlu de impozit:

a) 60.000 EUR, daune materiale și morale reclamantului Iulius Moldovan;

b) 13.000 EUR daune materiale și morale reclamantei Melenuța Moldovan;

c) 11.000 EUR daune materiale și morale reclamantei Maria Moldovan;

d) 15.000 EUR daune materiale și morale reclamantei Otilia Rostaș;

e) 17.000 EUR daune materiale și morale reclamantului Petru (Gruia) Lăcătuș;

f) 95.000 EUR daune materiale și morale reclamantei Maria Floarea Zoltan;

g) 27.000 EUR daune materiale și morale reclamantului Petru (Dîgăla) Lăcătuș.

152. Curtea apreciază că acordarea acestor sume, incluzându-le pe cele stabilite de instanța națională, reprezintă soluția completă și finală a cazului dedus judecății.

B. Penalități de întârziere

153. Curtea consideră că majorările de întârziere trebuie să fie calculate prin raportare la rata marginală de împrumut practică de Banca Centrală Europeană, la care se adaugă 3 puncte procentuale.

PENTRU MOTIVELE DE MAI SUS,
CURTEA:

1. hotărăște, în unanimitate, ca art. 8 din Convenție a fost încălcat (paragraful 109);
2. hotărăște, în unanimitate, ca art. 3 din Convenție a fost încălcat (paragraful 114);
3. hotărăște, cu 5 voturi la două, că nu a fost încălcat art. 6 alin. 1 din Convenție în ceea ce privește dreptul de acces efectiv la un tribunal (paragraful 122);
4. hotărăște, în unanimitate, că art. 6 alin. 1 din Convenție a fost încălcat în ceea ce privește durata procedurii (paragraful 131);
5. hotărăște, în unanimitate, că art. 14 din Convenție, raportat la art. 6 și 8, a fost încălcat (paragraful 140);
6. hotărăște în unanimitate:
 - a) ca statul pârât trebuie să plătească reclamantilor, în termen de 3 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii, în conformitate cu art. 44 alin. 2 din Convenție, următoarele sume, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit:
 - i) 60.000 EUR (șaizeci de mii euro), daune materiale și morale reclamantului Iulius Moldovan;
 - ii) 13.000 EUR (treisprezece mii euro), daune materiale și morale reclamantei Melenuța Moldovan;
 - iii) 11.000 EUR (unsprezece mii euro), daune materiale și morale reclamantei Maria Moldovan;
 - iv) 15.000 EUR (cincisprezece mii euro), daune materiale și morale reclamantei Otilia Rostaș;
 - v) 17.000 EUR (șaptesprezece mii euro), daune materiale și morale reclamantului Petru (Gruia) Lăcătuș;
 - vi) 95.000 EUR (nouăzeci și cinci mii euro) daune materiale și morale reclamantei Maria Floarea Zoltan;
 - vii) 27.000 EUR (douăzeci și șapte mii euro), daune materiale și morale reclamantului Petru (Dîgăla) Lăcătuș;
 - b) ca aceste sume vor fi convertite în lei la cursul de schimb din data plății, cu excepția celor acordate doamnei Zoltan, care vor fi convertite în lire sterline la cursul de schimb din data plății și care vor fi depuse în contul bancar al acesteia din Marea Britanie;

c)ca, începând de la expirarea acestui termen și până la efectuarea plății, aceste sume vor fi majorate cu o dobândă simplă egală cu rata dobânzii pentru rata marginală de împrumut practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu 3 procente;

7. respinge, în unanimitate, celelalte capete de cerere de acordare a unei satisfacții echitabile.

Redactată în limba engleză și comunicată în scris la data de 12 iulie 2005, în conformitate cu art. 77 alin. 2 și 3 din Regulament.

S. Dolle,
grefier

J.-P. Costa,
președinte

La prezenta hotărâre se află anexate, conform art. 45 alin. 2 din Convenție și art. 77 alin. 2 din Regulament:

a)opinia concordantă a domnului judecător Bîrsan și a doamnei judecător Mularoni; și

b)opinia parțial separată a doamnei judecător Thomassen, la care s-a alăturat și domnul judecător Loucaides.

OPINIA CONCORDANTĂ

a judecătorilor Bîrsan și Mularoni

Împărtășim opinia majoritară, în sensul că au fost încălcate art. 3 și 8 din Convenție.

Cu toate acestea, am ajuns la aceasta concluzie în urma unui raționament parțial diferit de cel al majorității.

Ținând cont de faptul că incidentele care se află la originea prezentei cauze au avut loc în cursul lunii septembrie 1993, înaintea ratificării Convenției de către România, apreciem ca următoarele elemente sunt esențiale în stabilirea unei încălcări a art. 3 și 8:

1. refuzul parchetului de a ancheta penal agenții statului ce au fost implicați în mod evident în incendierea imobilelor reclamanților, prin aceasta împiedicând instanțele naționale să stabilească responsabilitatea acestora și să angajeze răspunderea lor penală;

2. condițiile de viață ale reclamanților din ultimii 10 ani, în special supraaglomerarea și mediul neigienic, și efectele acestora asupra sănătății și bunăstării reclamanților, coroborate cu perioada îndelungată pe parcursul căreia reclamanții au fost nevoiți să trăiască în asemenea condiții și cu atitudinea generală a autorităților (care, inter alia, au făcut numeroase observații neplăcute cu privire la originea etnică a reclamanților în cuprinsul Sentinței penale din 17 iulie 1998) au cauzat acestora suferințe psihice intense, prin aceasta aducând atingere demnității lor umane și creându-le sentimente de natură a-i umili și înjosi. 3 imobile nu au

fost reconstruite până în prezent, iar cele reconstruite sunt nelocuibile, prezentând spații mari între cadrele ferestrelor și ziduri și acoperișuri incomplete.

În ceea ce privește restul considerentelor avute în vedere de către majoritate (a se vedea paragraful 107), apreciem ca refuzul instanțelor naționale de a acorda daune materiale aferente distrugerii pieselor de mobilier și bunurilor gospodăriei reclamanților timp de mai mulți ani, precum și refuzul acestora de a acorda daune morale sunt regretabile, dar nu au relevanță în stabilirea unei încălcări a art. 3 și 8. Mecanismul de apărare a drepturilor omului instituit de Convenție are un caracter subsidiar, incident ulterior epuizării remediilor naționale. Constatăm ca în Hotărârea sa din 24 februarie 2004 Curtea de Apel Târgu Mureș, făcând trimitere, inter alia, la jurisprudența Curții, a confirmat dreptul reclamanților la plata de despăgubiri materiale și a acordat și daune morale (a se vedea paragraful 77). Această decizie a fost menținută de Curtea Supremă de Justiție. Faptul că instanțele naționale au diminuat cuantumul daunelor solicitate de reclamanți, datorită provocării inculpaților la comiterea infracțiunilor cauzatoare de prejudicii, nu ridică probleme, în opinia noastră, pe terenul Convenției. Aceasta opinie este fundamentată pe cel puțin două considerente, după cum urmează:

1. Curtea a statuat în mod repetat faptul că, deși art. 6 alin. 1 din Convenție garantează dreptul la un proces echitabil, el nu stabilește reguli referitoare la admisibilitatea materialului probator, la administrarea acestuia, aceste aspecte urmând a fi reglementate de normele de drept intern, iar aprecierea lor aparține instanțelor naționale (a se vedea, printre altele, Hotărârea *Garcia Ruiz împotriva Spaniei*, GC, Cererea nr. 30.544/96 alin. 28, CEDH 1999-I).

2. Din actele dosarului rezultă ca starea de provocare avută în vedere de Curtea de Apel Târgu Mureș nu este lipsită de suport probatoriu. Instanțele naționale erau, în consecință, îndreptățite să îi atribuie consecințe juridice.

În ceea ce privește durata procedurii civile, se constată faptul că analiza acestui aspect a fost făcută de Curte în mod separat, constatând, în unanimitate, încălcarea art. 6 alin. 1.

OPINIA PARȚIAL DIZIDENTĂ

a doamnei judecător Thomassen, la care s-a alăturat și domnul judecător Loucaides

Contrar opiniei majorității membrilor Curții, apreciez ca fiind încălcat dreptul reclamanților la un tribunal în sensul art. 6 alin. 1 din Convenție.

Reclamanții se plâng că, de vreme ce agenții statali au fost implicați în evenimentele din 1993, care au avut consecințe serioase în ceea ce privește drepturile acestora statuate de art. 3, 6, 8 și 14, ar fi trebuit să poată deduce unei instanțe judecătorești pretențiile lor civile și să obțină astfel compensații materiale ca urmare a actelor comise de acei agenți. Cu toate acestea, reclamanții nu au putut intenta o acțiune civilă, de vreme ce organele de urmărire penală au decis să nu înceapă urmărirea penală față de lucrătorii de poliție.

Curtea a decis în sensul că nu poate stabili dacă instanțele naționale s-ar fi putut pronunța asupra pretențiilor reclamanților, în cazul în care aceștia ar fi promovat o acțiune în

răspundere civilă delictuală împotriva lucrătorilor de poliție (paragraful 120). În opinia mea, Curtea ar fi trebuit să constate ca reclamanții nu au avut acces eficient la justiție în sensul deducerii judecării a unei acțiuni în pretenții împotriva lucrătorilor de poliție pretins implicați în incident.

În schimb, Curtea a decis în sensul inexistenței unei încălcări a art. 6 alin. 1 datorită despăgubirilor acordate reclamanților de către instanțele civile în urma acțiunii promovate împotriva civililor participanți la revoltă.

Cu toate acestea, art. 6 alin. 1 garantează reclamanților dreptul de a sesiza o instanță civilă, competența să analizeze temeinicia și legalitatea acțiunii în răspundere civilă delictuală intentată împotriva oricărei persoane, pretins autoare a unui delict civil în speță, inclusiv împotriva lucrătorilor de poliție.

Autoritățile naționale nu au admis nici un moment încălcarea drepturilor și libertăților recunoscute de Convenție prin comportamentul lucrătorilor de poliție pretins participanți la revoltă. Astfel cum a reținut și Curtea, nu numai ca a lipsit o anchetă eficientă în ceea ce privește posibila implicare a lucrătorilor de poliție în incendierea imobilelor, dar și atitudinea generală a autorităților a fost refractară în a admite o asemenea comportare ilicită a organelor de poliție (paragrafele 107-113). Nici o instanță internă nu a avut posibilitatea să cerceteze implicarea agenților statali în incendierea imobilelor și să acorde, dacă se impunea, compensații materiale.

În consecință, nu pot fi de acord cu concluzia Curții în sensul că garanția oferită de art. 6 alin. 1 referitoare la dreptul de acces la un tribunal a fost respectată prin stabilirea responsabilității civililor obligați la plata de despăgubiri în favoarea reclamanților. În cursul procedurii angajate împotriva civililor nu s-ar fi putut stabili concomitent responsabilitatea statului, care are o solvabilitate mai ridicată.

În opinia mea, ar fi o greșeală dacă concluziile majoritare regăsite în paragrafele 121 și 122 ar fi interpretate în sensul unei acceptări, de orice natură, a situației în care agenți statali despre care se pretinde ca încalcă drepturi ale omului ar putea fi exonerati de răspundere prin angajarea răspunderii unui particular cu privire la acele acte. Pentru mine o asemenea interpretare ar eluda statul de drept.

Față de considerentele anterior menționate, art. 6 alin. 1 din Convenție a fost, în opinia mea, încălcat.